

oppidum

revista cultural del solsonès | 2022 | # 20

Cal Musiquet. Urbanisme, comerç i patrimoni a la Solsona d'època contemporània

NIL BOIX BESORA

La present comunicació és el resultat d'un exercici de microhistòria que té per objecte d'estudi un immoble de la ciutat de Solsona, cal Musiquet, i les diferents famílies que hi residiren i en foren propietàries.¹ A través d'aquest fil conductor s'ha confeccionat un estudi que no només pretén desglossar la història d'un edifici, sinó també aproximar el lector al conjunt de processos econòmics, urbanístics i socials que s'han esdevingut a Solsona en el decurs dels segles XIX i XX. Un exemple pràctic que brinda un testimoni més de l'evolució històrica d'aquesta ciutat.

L'edifici actual de cal Musiquet (carrer Sant Llorenç 30) és resultat d'una concatenació de reconstruccions i d'annexions de les diverses finques històriques que integren l'illa de cases delimitada pels carrers de Sant Llorenç, la Regata, Dominics i la Travessia dels Dominics. Un espai físic que en aquest treball serveix de marc contextual i ens situa al cor del carrer Sant Llorenç, un eix viari que creua la part més baixa, planera i ampla de la ciutat de Solsona, tot unint la Catedral amb l'obertura septentrional de la muralla gòtica: el portal del Travesset o de Santa Caterina. Durant segles aquest carrer fou la columna vertebral dels barris circumdants, que històricament han configurat l'epicentre de la menestralia local.

¹ El present estudi sorgeix del projecte "VellaSolsona" (Josep Dalmau Bantolrà, Miquel Boix Planes, Enric Bertran González) i la seva voluntat de preservar la toponímia urbana de Solsona. D'altra banda, és imprescindible agrair a la família Ferrer-Ramonet el seu interès i permís per accedir al seu fons documental. També agraïm la col·laboració del personal de l'Arxiu Diocesà de Solsona i de l'Arxiu Comarcal del Solsonès, així com la de Jordi Ramonet i Pere Obiols.

En Època Moderna aquesta illa de cases estava sota domini, alou i directa senyoria del bisbe de Solsona, franca de cens i altra servitud, per bé que obligada de fadiga de trenta dies i lluïsmes de tres sous en cas de venda. De fet, l'actual carrer de Sant Llorenç feia de partió entre les dues jurisdiccions senyorials d'aquest sector de la ciutat. Les cases que quedaven a llevant del carrer eren de domini episcopal i les de ponent, ducals.

Són diversos els noms que històricament han designat aquest vial. Un dels primers topònims que l'identifiquen és "carrer del Forn", arran del forn públic que s'hi construí el 1167 sota el patronatge dels dos poders senyorials de la vila.² A partir del segle XVII esdevé comú el nom de "carrer de la Seu" perquè era la via que conduïa directament a la portalada principal de l'església de Santa Maria. Des del 1700 es popularitza el topònim "carrer de Sant Ignasi" tot i que en ser tan llarg, el tram més proper al portal també s'anomenava "carrer de Sant Llorenç" o "carrer del Portal de Santa Caterina".³ Entre els anys 1777 i 1793 es va empedrar el terra i es van fer les clavegueres de l'anomenat "*Carré de Sant Llorenç*" des de la placeta i font de l'església fins al Portal d'en Travesset, incloent "*lo devan de las Carnicerías*" situades a la part final de la Regata.⁴

Ja al segle XIX, coincidint amb el procés d'enumeració dels edificis de la ciutat i la confecció dels primers censos i padrons, aquesta part de Solsona s'integra al "*Barri 1r*" i es divideix un mateix carrer en dues meitats que reben noms diferents; el tram comprès entre la Catedral i la Regata s'anomenaria carrer de Sant

Ignasi, i de la Regata al Portal del Travesset, carrer de Sant Llorenç.⁵ Aquesta coexistència de topònims per parlar d'un mateix carrer es manté ben bé fins a mitjans de segle XX quan es van unificar sota un mateix nom (carrer de Sant Llorenç) per facilitar la tramesa del correu postal.

L'actual Travessia dels Dominics (abans dita "*carreró de Sant Ignasi*" o "*carreró que passa del carrer del Forn a la placeta dels Dominics*") formava una estrangulació al seu punt d'unió amb el carrer de Sant Llorenç, on hi havia la fornícula de Sant Ignasi i un antic portalet. A la part tocant a l'Hospital d'en Llobera, en canvi, s'obria en una placeta que es va acabar urbanitzant durant el segle XIX. L'any 1952 els propietaris de les cases de la cara sud del carreró van fer retrocedir les façanes, van suprimir el portal i van cedir part dels solars a l'Ajuntament amb la intenció de permetre-hi l'accés de trànsit rodat.⁶

Tres oncles beneficiats, l'origen d'un patrimoni

L'edifici que esdevindrà cal Musiquet sorgeix d'una concentració de patrimonis particulars que troba el seu punt de partida al darrer terç de segle XVII. Aleshores encara eren ben visibles els quantiosos desperfectes materials causats durant la Guerra dels Segadors quan es va produir el setge artillat de la ciutat, el saqueig i crema de cases i la posterior voladura de les muralles.⁷ Fou aleshores quan les autoritats municipals van apostar per refer la infraestructura pública en un intent de revifar l'activitat constructiva i el redreçament urbà de la ciutat, millorar les seves condicions

2 Antoni LLORENS I SOLÉ. *Solsona i el Solsonès en la història de Catalunya*. Vol.II. Lleida: Virgili & Pagès, 1987, p. 274.

3 Arxiu Diocesà de Solsona (ADS), Capbreus, 54, Jaume Fórnols (1774), p. 124r.

4 Arxiu Comarcal de Solsona (ACS), Ajuntament de Solsona, A113, 16, "*Llibreta de Carga y Data del que se gastará en las Clavegueras de la Ciudad*".

5 ACS, Ajuntament de Solsona, A133, 12, Cens de població (1840-1873).

6 ACS, Ajuntament de Solsona, Llicències d'obres majors, 1224, fol. 1. "...deseando en todo momento la prosperidad y embellecimiento de nuestra Ciudad, aun que sea a costa de sacrificio pecuniario...".

7 Enric BARTRINA I COROMINAS. "Quan Solsona va perdre el títol de ciutat", *Solsona, 400 d'Història*. Solsona: Ajuntament de Solsona, 1994, p. 27-41.

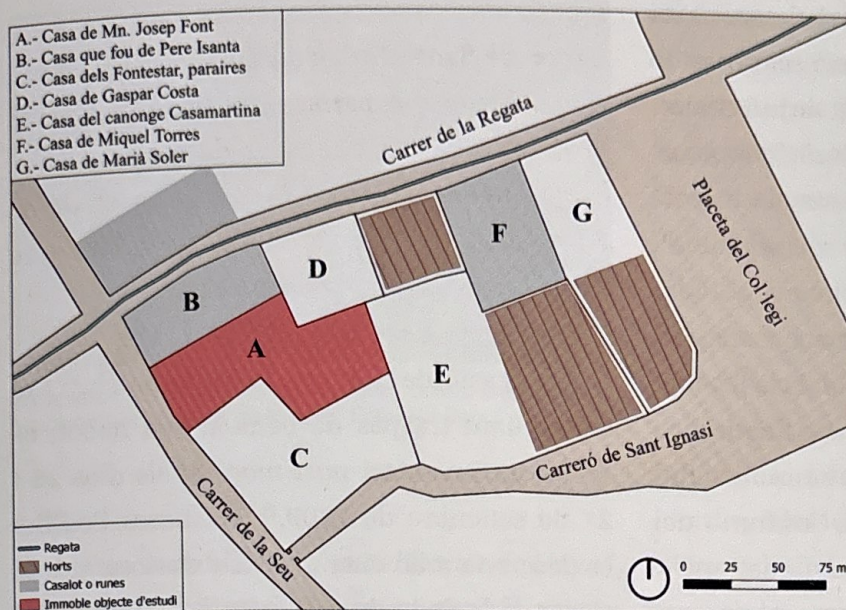

Fig.2: Aproximació a l'urbanisme de l'illa de cases objecte d'estudi el 1687 (elaboració pròpia)

higièniques i evitar desordres interns.⁸

El dia 26 de maig de 1687 el batlle general de la ciutat i bisbat de Solsona assignà al paraire Carles Reigada la procura dels béns indefensos de Pere Isanta, un barreter que havia exercit de cònsol segon de la jurisdicció episcopal durant els primers mesos de la guerra.⁹ Isanta, mort l'any 1647,¹⁰ havia tingut en propietat un immoble al carrer de la Seu,¹¹ que feia cantonada amb la Regata de la Font Major. Carles Reigada prengué possessió de la casa, i personats davant d'aquesta finca, procurador, notari i testimonis van constatar com el solar únicament contenia pedres i runes.¹²

El grau de destrucció que presentava l'habitatge i la desprotecció jurídica suggereixen la contingència d'algun episodi catastròfic i el posterior èxode de la família, que no en reclamà la propietat, tot i que Pere Isanta havia tingut

nou fills amb dues esposes diferents.¹³ Aquesta particularitat, sumada al context bèl·lic en què se situa l'etapa final de la vida de Pere Isanta, semblaria apuntar a la batalla i setge de Solsona de l'any 1655 com a causa directa de la devastació de l'edifici.¹⁴

Els priors i administradors de la Confraria del Claustre van fer un requeriment al batlle general instant que es posés en venda el solar, i l'octubre de 1687 en van passar a ser els propietaris com a més donants de l'encant.¹⁵ Seguint una pràctica pròpia de l'especulació immobiliària, deu dies més tard la Confraria del Claustre va revendre el solar a un particular, el prevere Josep Serch, qui l'adquirí pel preu de 225 lliures barceloneses, i en costejà la nova edificació.

Josep Serch¹⁶ i Font (1648-1709) era fill de pagesos solsonins.¹⁷ Es doctorà en teologia i esdevingué rector de la parròquia de Santa Maria

8 Ramon PLANES I ALBETS. *L'Hospital d'en Llobera. Lectures d'història de Solsona*. Solsona: Fòrum d'Aprofundiment Democràtic, 2016, p. 204-214.

9 ACS, Protocols Notarials, Josep Pintor, 285, esborrany (1639), p. 245v-246r. Pere Isanta actuà de lloctinent del batlle episcopal quan es decretà la lleva dels homes del Ducat de Cardona per contribuir al setge de Salses.

10 ADS, Solsona, *Libre en lo qual staran notades les sepultures se offeriran en la Ciutat...* (1634-1658), p. 114v

11 ADS, Solsona, 3, *Llibre de baptismes* (1622-1633), p. 110v. Partida de naixement d'un fill de "Pere Ysanta sombreroer y de Maria Anna muller sua que tenen casa pròpia en lo carrer de la Seu" batejat el dia 2 de gener de 1629.

12 ACS, Protocols Notarials, Ramon Vallonga, 410 (1687), p. 54r-54v.

13 ADS, Notarials, 433 (Testaments s.XVII), núm. 466. Testament de Pere Isanta sombreroer (25 de desembre de 1645).

14 Àngel CASALS MARTÍNEZ. "Solsona, 1655", *A carn!*, any 5è, II època, 2010, p. 10-14.

15 ACS, Protocols Notarials, Ramon Vallonga, 410 (1687), p. 73v-78r.

16 També escrit Cerch o Serc.

17 ADS, Solsona, 5, *Baptismes* (1643-1662), p.48v. Era fill de Josep i Cecília.

d'Ossea, tot i que en l'etapa final de la seva vida fou obtentor dels beneficis de les confraries de Sant Marc i la Santíssima Trinitat de la Catedral de Solsona. Aquell immoble adquirit de mans de la Confraria del Claustre afrontava a migdia amb una casa propietat del prevere Josep Font, un oncle matern del referit personatge. Mn. Josep Font (†1698),¹⁸ fou prevere beneficiat i sotsvicari de la Catedral, sacerdot de la Confraria de Sant Nicolau i confrare de la Santíssima Trinitat.¹⁹ També va ser el primer administrador de l'estament eclesiàstic de la Confraria del Claustre un cop establerta la Vint-i-quatre.²⁰

Tot i els orígens humils que ambdós capellans compartien, la carrera eclesiàstica els havia convertit en figures preeminents de la societat solsonina del moment, gràcies sobretot a l'obtenció de beneficis i al dinamisme de les confraries. Les misses que es funden i els projectes decoratius que s'ordenen a través de les disposicions testamentàries de Mn. Font reflecteixen aquesta condició.²¹ Quan Josep Font va morir el 1698, el seu nebot en va heretar la casa familiar, i els dos immobles es van unir.

El 1707 era Mn. Josep Serch qui trobant-se "*captiu de malaltia*" feia testament,²² a través del qual va instituir hereu al seu nebot, Josep Balaguer (aleshores estudiant) amb la possibilitat que aquest rebés l'usdefruit dels béns només si perseguia la carrera eclesiàstica. Balaguer, com

a donatari, no podria despendre's dels béns del seu oncle, ni partir-los o transmetre'ls. A més, si el fideïcomissari moria, el patrimoni s'havia de subhastar i els guanys resultants havien de servir per fundar misses baixes a l'església dels Socors de l'Hospital de Pobres de la ciutat de Solsona "*fora y cerca muralles*", sota la cura de la Reverenda Unió de Preveres.²³

En ocasió de la mort de Josep Serch,²⁴ i el subsegüent traspàs de béns al seu nebot, es va fer un inventari *post mortem* els dies 26 i 27 de setembre de 1709.²⁵ Aleshores l'edifici es descrivia amb cinc portals exteriors: tres al carrer de la Seu i dos al carrer de la Regata del Col·legi. L'interior estava distribuït en entrada, celler, una estança sobre la volta del celler, estable, una cambra sobre l'estable, un pastador amb recambró, el "*quarto nou*", i pujant una cambra a mitja escala,²⁶ la "*primera sala*", la "*segona sala*", dues cambres properes a les sales, una cuina o foc, una cambra prop la cuina, un terrat baix amb tres estances, i un terrat més alt. El fet que la casa disposés de dues sales i dos terrats a nivells desiguals s'explica perquè l'arquitectura era resultat de la fusió de dos edificis amb volumetries diferents, malgrat s'hagués unificat l'interior.

Josep Balaguer també va heretar l'usdefruit de 12 quarteres de peces de terra al Vinyet, entre les franqueses de Sant Girvés, les Comes, de Sant Pere Màrtir, del Pampanadu i de Sant

18 Josep Font era fill dels pagesos solsonins Pere Joan Fons i Mariàngela, originaris de Besora. Malgrat s'ha pogut esbrinar que el matrimoni va tenir cinc fills a Solsona, no s'ha identificat la partida de Josep. En arribar a Solsona, el cognom Fons deriva a Fonts i finalment es converteix en Font.

19 ADS, Solsona, 35, Òbits (1660-1712), p. 192r.

20 Antoni LLORENS I SOLÉ. *La Mare de Déu del Claustre. Imatge-Devoció-Santuari*. Solsona: Impremta Muval, 1966, p. 362-363.

21 ACS, Protocols Notarials, Ramon Vallonga, 433, Testaments (1679-1718), p. 128r-131r. Testament de Josep Font. Entre d'altres coses hi figuren donatius al mestre de capella per cantar els tres dies durant les absoltes i la processó del cos, la fundació d'un aniversari el dia de Sant Nicolau i l'obligació que el dia abans els campaners toquin les campanes majors de la Catedral.

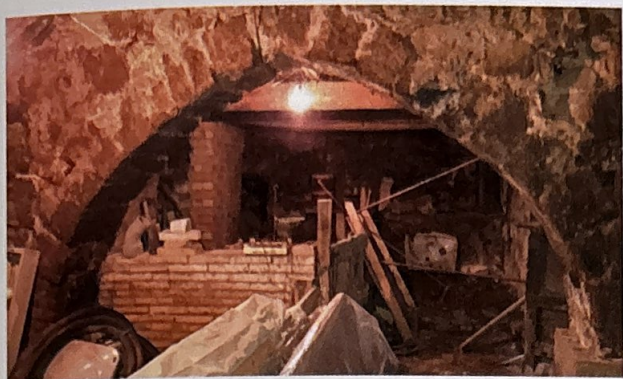
22 ACS, Protocols Notarials, Ramon Vallonga, 433, Testaments (1679-1718), p. 225r-226v, pres el 5 de gener de 1707.

23 La reverenda Unió de Preveres de l'Hospital de Pobres o Pia Unió inicialment estava establerta a l'Hospital Vell de Solsona, a l'actual plaça Sant Pere. El 1690 va passar a l'Hospital Pere Màrtir Colomés en ocasió de la construcció de la seva capella. El llegat testamentari de Josep Serch cal posar-lo en relació directa amb l'establiment de la institució en aquesta nova llar.

24 ADS, Solsona, 35, Òbits (1660-1712), p. 253. Va morir el dia 30 de juny de 1709.

25 ACS, Protocols Notarials, Ramon Vallonga, 431, Inventaris i encants (1680-1709), p. 342r-347r.

26 Espai arquitectònic típicament solsoní que podia servir tant de botiga de fruits i material, com de cambra o estudi.

Arc apuntat de l'estable de cal Musiquet, possiblement una de les parts més antigues de la casa. Foto: Nil Boix

Bartomeu, amb *"La Cabana del Rector de Linya"* i un hort al vall d'en Travesset prop la caseta de l'Aiguardent.²⁷ L'inici d'aquest fideïcomís, però, va coincidir plenament amb els avatars bèl·lics de la Guerra de Successió i el van obligar a buidar la casa i dipositar els mobles en un lloc segur:²⁸

"estant ja en la possessió de dit usdefruit, quant vingué lo contratemps de las guerras, retirí tots los mobles meus y de dit mon oncle al Colegi de Pares Predicadors de la present ciutat de Solsona".

Mn. Josep Balaguer i Serch (1684-1769) era

fill del canoner Joan Balaguer i de Cecília Serch, ambdós de Solsona.²⁹ La documentació ens demostra que Josep Balaguer va esdevenir un "xoriguer", és a dir, un membre de la Reverenda Unió de Preveres Beneficiats de l'Hospital de Pobres (la Pia Unió). Però Josep no era l'únic religiós de la família. El seu germà gran (Joan Balaguer) succeí l'oncle matern en la cura de Santa Maria d'Ossea el 1704 i fins l'any 1764,³⁰ coincidint amb l'elevació de Sant Andreu de Linya com a seu de la parròquia. Fruit de les continuades relacions amb aquest territori, Margarida Balaguer i Serch, germana dels expressats, es va casar el 1691 amb Marc Reig de Linya, hereu de la casa homònima.³¹

Josep Balaguer morí el 1769 i fou enterrat als vas dels seus oncles, situat davant de la pica d'aigua beneïda de la porta gran de dita església, *"devant lo cor en lo empliament de la Iglesia Cathedral"*.³² Obeint les diferents clàusules hereditàries que afectaven els seus béns, els síndics i procuradors de la Pia Unió van fer un nou inventari,³³ que destaca per l'abundància d'imatgeria religiosa,³⁴ així com d'indumentària pròpia de l'estament eclesiàstic.³⁵ Tots aquests

27 ACS, Solsona, A55, *Llibre original en lo cual son continuadas todas las casas, terras y censals dels Particulars de la Ciutat de Solsona...* en 1717, s.n.

28 ACS, Protocols Notarials, Jaume Fórnsols, 463 (1769), p. 45r-57r. En acabar la contesa, quan Josep Balaguer va intentar recuperar els mobles, va trobar a faltar una caldera d'aram, un cantiret petit d'aram i una plata d'estany. Objectes metàl·lics que en temps de guerra acostumen a desaparèixer fàcilment. Aquest va ser un afer que molestà a Josep Balaguer, que ho va incloure al testament *"peraque mos marmessors sapian la veritat de tot, en cas que dits Señors Procuradors que han de succeir als bens de mon Oncle, no sen volguessen recordar, y per evitar qüentos y disturbis, per se esta la veritat"*.

29 ADS, Solsona, 6, Baptismes (1662-1711), p. 215r.

30 ADS, Linya, 8, *Llibre de Obits de 1679 fet per mi lo Reverent Joseph Serch Rector de la Parrochial Iglesia de Santa Maria de Ossea*, p. 95r-96r.

31 ADS, Linya, 6, *Llibre de Esposoris de 1679 fet per mi lo Reverent Joseph Serch Rector de la Parrochial Iglesia de Santa Maria de Ossea*, p. 4r-4v.

32 ADS, Solsona, 4, *Òbits* (1660-1712), p. 253.

33 ACS, Protocols Notarials, Jaume Fórnsols, 463 (1769), p. 94r-109v.

34 Quadres pintats amb la Mare de Déu del Claustre, el Carme, el cap de Sant Anastasi, el cap de Sant Joan, una arqui-mesa amb capelleta i santcrist, quadres amb sants sense identificar, relíquies, dues figures de l'Ecce Homo, imatges de guix de quatre apòstols, la Mare de Déu del Roser i Sant Antoni de Pàdua, un crucifix amb peanya, un crucifix de coure i diverses unces de guix amb motlles per fer figures de caps d'àngels.

35 Gambeto de baieta negra, jupa d'estamenya, sotana de baieta, casaca de panyo negre, manteu de baieta, almussa, sobrepellís de tela i punt, calces amb botons de plata... Per cobrir el cap un bonet, barret pla o barretina negra, i una mangala de canya d'Índia amb pom de plata per ajudar-se a caminar.

béns mobles van sortir a encant públic mesos després de fer l'inventari.³⁶

Gabriel Miquel i Domènec Soler i Vilardaga, preveres beneficiats i síndics de la Pia Unió de Solsona, van arranjar les disposicions de la venda de la casa en encant públic, tot assignant el rol de "*corredor*" a Mateu Vilàs, comerciant de Solsona. Durant aquells dies, mitjançant un cartell, es van fer públiques les diferents clàusules de la venda per atreure els potencials compradors.³⁷ La propietat fou finalment adjudicada a Joan Muixí i el seu fill Domènec, espardenyers de Solsona, que van pujar la quantitat de 760 lliures.

Joan Muixí era fill del paraire Joan Muixí i de Maria Ginestar de Solsona,³⁸ i era espardenyer almenys des de 1728.³⁹ Els espardenyers de Solsona, agrupats entorn el gremi del Sant Sepulcre juntament amb els corders (arran de la seva escissió de la Confraria i gremi de Sant Eloi)⁴⁰, eren un col·lectiu que estava experimentant un fort creixement a mitjans de segle XVIII gràcies a la popularització d'aquest calçat entre les classes populars i la seva senzilla producció. Sense anar més lluny, l'any 1769 Joan Muixí pagava la taxa cadastral més elevada d'entre els agremiats,⁴¹ la qual cosa el convertia en l'oficial que més riquesa generava d'aquest ram. Amb els anys, els Muixí espardenyers van eixamplar les seves propietats, adquirint terres a les par-

tides de Sant Girvés, de la Fontfreda, el Caliva i l'Olmeda.⁴²

És durant aquests anys quan documentem el primer nom de la casa objecte d'estudi, que apareix al repartiment com a "*casa Balaguer*" en recordança del ja citat Mn. Josep Balaguer.⁴³ Els espardenyers Muixí van ser propietaris de la finca durant gairebé noranta anys, fins a quatre generacions. L'any 1779 Domènec Muixí i Regués va ampliar l'immoble en adquirir el "*casalot*", un cos d'edifici parcialment enderrocat que estava adossat a la façana est de la casa. Era una construcció sotmesa a diversos crèdits i hipoteques, que havia estat propietat del pagès solsoní Gaspar Costa fins que es va entregar en concepte de dot a la seva filla Maria Magdalena quan aquesta maridà Tomàs Torrecanuda, pagès i propietari de Navès.⁴⁴ Quan Muixí va comprar la casa, estava sota tutela de l'escrivà Francesc Cantons, marmessor de Torrecanuda.⁴⁵

Domènec Muixí progressivament abandonà l'ofici d'espardenyer i acabà dedicant-se al món del comerç. De fet, el 1758 s'havia casat amb Magdalena Vilàs i Riu, filla d'una nissaga de negociants de Solsona.⁴⁶ En canvi Joan Muixí i Vilàs, fill comú i hereu, protagonitzarà un redreç del negoci familiar, tot fent-se argenter. Del seu matrimoni amb la targarina Maria Teresa Mestres i Dalmau nasqué Josep Muixí i Mestres, que també fou argenter. La documentació fiscal i

36 ACS, Protocols Notarials, Jaume Fòrnols, 463 (1769), p. 116r-146v. Un dels participants en aquest encant fou el prevere i historiador Domènec Costa i Bafarull, qui va comprar sis llibres: Ramon PLANES I ALBETS. *El Bisbe de Solsona Rafel Lasala i Locela i l'historiador Domènec Costa i Bafarull. Presència il·lustrada valenciana a Catalunya*. Solsona: Bisbat de Solsona, 2018, p. 268.

37 ACS, Protocols Notarials. Jaume Fòrnols, 463 (1769), p. 196r-202r. El cartell començava dient: "*Tothom qui vulla entendre en comprar tota aquella casa cituada en la present ciutat de Solsona, y en lo Carrer vulgarment dit de la Seu...*"

38 ADS, Solsona, *Llibre de Matrimonis de la S. Cathedral Iglesia de la Ciutat de Solsona*, p. 14v.

39 ACS, Solsona, A114 (1728), "*Catastro de 1728*", s.n.

40 ADS, Arxiu Capitular, 81, *Llibre de ordinacions de la Confraria del St. Christo del St Sepulcre de corders y Espardenyers en la Iglesia Cathedral de Solsona fundada*.

41 ACS, Solsona, A117 (1765-1782), doc.1. El 1769 l'espardenyer Joan Muxí pagava una taxa anual de 12 H, 14 S i 5 B, que bonificava en tres terminis.

42 ACS, Solsona, A122 (1826-1835), doc.1.

43 ACS, *Íbidem*.

44 ACS, Protocols notarials, Jaume Fòrnols, 453 (1757), p. 98v.

45 ACS, Protocols notarials, Anton Aguilar, 560 (1779), p. 216r-217v.

46 ADS, Solsona, *Llibre de Matrimonis de la S. Cathedral Iglesia de la Ciutat de Solsona*, p. 143v, 10 de gener de 1758.

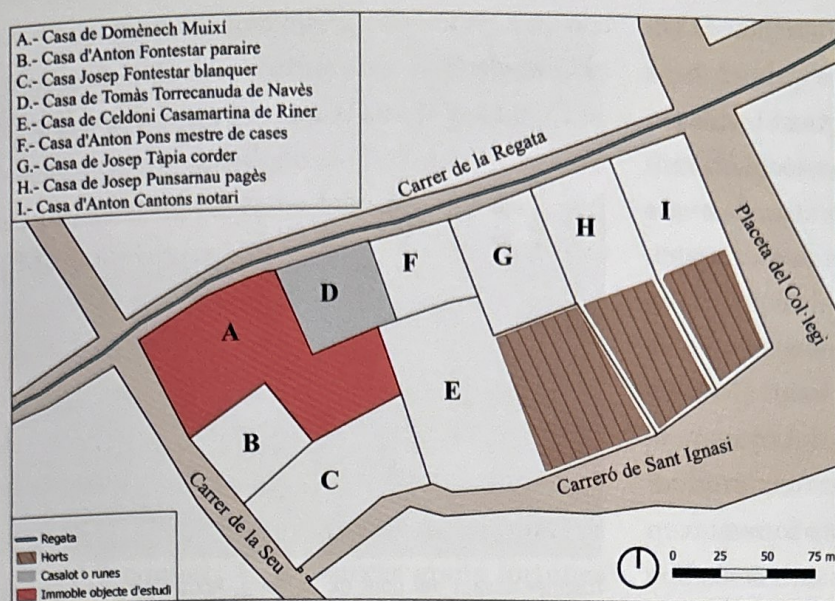

Fig.4: Aproximació a l'urbanisme de l'illa de cases objecte d'estudi el 1778 (elaboració pròpia)

els censos ens demostren que tot i que a mitjans segle XIX els Muixí seguien sent els propietaris de l'immoble en qüestió, no hi residien perquè s'havien establert a la vila de Ripoll, d'on ja no en tornarien.⁴⁷ L'abandonament de la casa, el trasllat de la família a Ripoll i el context de devastació posterior a la Guerra dels Set Anys degueren ser factors determinants perquè la propietat es vengués el 1855 a Joan Llavall i Molins, un puixant traginer que cercava establir-se a la ciutat de Solsona.

El tragí: un ofici pròsper

Per tal d'entendre les circumstàncies i el context que van propiciar l'arribada d'aquest traginer a Solsona es fa necessari aproximar-se a la realitat d'aquest ofici entre els segles XVIII i

XIX. Els traginers es dedicaven fonamentalment al transport de béns, productes i mercaderies de totes classes.⁴⁸ Eren el nexa d'unió entre el productor i el consumidor, responsables de l'abastiment de tallers, mercats i fires, en un moment en que pràcticament tot el tràfec es feia a l'esquena d'èquids. A causa de la tortuositat del terreny,⁴⁹ fins ben entrat el segle XIX no es popularitzarà el transport rodat en aquesta part de Catalunya.⁵⁰ En el context geogràfic del Solsonès, els traginers eren sovint el principal vincle entre la capitalitat urbana i la nebulositat pròpia de l'habitatge dispers,⁵¹ condició que propiciava que cabalers i pagesos d'espais rurals s'hi dediquessin.

Segons el vocabulari de l'època, els traginers de la rodalia de Solsona estaven especialitzats

47 ACS, Ajuntament de Solsona, Repartiment cadastral, A122, 6 (1832).

48 ENRICH I MAYORAL, Anna; ENRICH i MURT, Maria Francesca; PUIG i GUBERN, Magí. *Diccionari de l'ofici de traginer: Cavalls i guarniments*. Barcelona: TERMCAT, Centre de Terminologia, 2002.

49 Jaume TARRÉS I PUJOL. *Aguaitant Solsona. Memòria gràfica de la ciutat fins al 1927*. Solsona: Museu Diocesà i Comarcal de Solsona, p. 35.

50 Real Biblioteca, II/2468, [Respuestas al cuestionario de Francisco de Zamora sobre Igualada, Villafranca del Penedés, Cervera, Solsona, etc...], 4, f. 204r-228v, [Respuestas de Rafael Lasala y Loceda, obispo de Solsona, sobre su diócesis, con cartas], 1788: *En esta parte aspera del obispado, los caminos son de herradura: nada se transita con ruedas [...] Se mejoraría mucho este País con beneficio propio y de los vecinos, si se abriesen algunos caminos carreteros, pues oy está sin respiración, y todo tráfico ha de hacerse con mulos. La madera gruesa ha de conducirse por arrastre; y el yeso, piedra, arena y cal ha de hacerse a lomo con mucho coste, siendo mui raros, y pequeños los trechos, en que pueden jugar las carretas de bueyes.*

51 Luís CASASSAS I SIMÓ. *Fires i Mercats a Catalunya*. Barcelona: Societat Catalana de Geografia, 2000.

en “*trasbalsar*” mercaderies, és a dir, en enllaçar les càrregues en els trams més anfractuosos de les rutes que passaven per aquest territori i que no es podien fer en un sol trajecte.⁵² Principalment transportaven productes derivats del treball dels metalls així com fusta i carbó, a part de les mercaderies habituals com teixits o aliments.⁵³ Tot i això, els traginers no només es dedicaven exclusivament al tragí. L'estreta vinculació de l'ofici amb el món del comerç, la capacitat de disposar o emmagatzemar productes i les relacions amb els clients fomentaven la pràctica del mercadeig en graus diversos.⁵⁴ A Solsona els traginers tradicionalment estaven adscrits al gremi de Sant Eloi, juntament amb els oficials de les “*arts del foc*”, els mestres de cases, els fusters o els terrissaires.⁵⁵ L'any 1749 van fundar una confraria pròpia sota l'advocació de Sant Antoni Abat.⁵⁶

Entre els segles XVIII i XIX aquest ofici experimentarà a la capital solsonina un notable creixement. L'any 1716 a Solsona només cinc persones declaraven realitzar l'ofici de traginer, tres de les quals generaven uns beneficis anuals estimats en 70 lliures, una xifra superior a la majoria dels menestrals del període.⁵⁷ Durant les dècades posteriors, marcades per la recuperació econòmica del país, el nombre de traginers solsonins augmenta fins arribar a la dotzena l'any 1728 i a la dissetena el 1745. A la segona meitat del segle, en canvi, aquesta xifra minva mentre augmenta la quantitat de negociants, comerciants i botiguers.

Traginer davant del pont de Solsona. Arxiu Fotogràfic Centre Excursionista de Catalunya. Autor: Francesc Blasi Vallespinosa

A les acaballes del segle però, aquest ofici es revitalitza. El 1799 a Solsona es registren catorze traginers i el 1811 vint-i-set. Aquell any els “*triginers*” solsonins eren propietaris de 54 matxos i un ruc per al tragí de la mercaderia, a una mitjana de dos bèsties per traginer. Pel que fa a la resta del segle XIX, el nombre de traginers s'estabilitza sense baixar mai de la tretzena, i a partir de la dècada de 1860 torna a créixer exponencialment. Al detallat retrat que el doctor Falp i Plana féu de la Solsona del 1900 hi consten quinze traginers i quatre carreters, una xifra a la que s'hi hauria d'afegir un nombre fluctuant de negociants, ordinaris, marxants i transeünts que habitualment feien rutes comercials o feien tragí seguint el calendari periòdic de mercats i fires.⁵⁸

52 Real Biblioteca, II/2468, [Respuestas al cuestionario de Francisco de Zamora sobre Igualada, Villafranca del Penedés, Cervera, Solsona, etc...], *Ibidem*.

53 Real Biblioteca, II/2468, [Respuestas al cuestionario de Francisco de Zamora sobre Igualada, Villafranca del Penedés, Cervera, Solsona, etc...], *Ibidem*.

54 Ramon PLANES I ALBETS. *El Bisbe de Solsona Rafel Lasala i Locela i l'historiador Domènec Costa i Bafarull. Presència il·lustrada valenciana a Catalunya*. Solsona: Bisbat de Solsona, p. 247.

55 També se n'ha documentat algun adscrit al gremi de Sant Sebastià, o dels pagesos.

56 Antoni LLORENS I SOLÉ. *Solsona i el Solsonès en la història de Catalunya*. Vol. II. Lleida: Virgili & Pagès, 1987, p. 211.

57 Arxiu Històric de Lleida (AHL), Intendència de Lleida (Cadastre de Patiño), AHL260-19-T2-3652, Cadastre personal i de guanys de Solsona, p. 9.

58 FALP I PLANA, J. *Topografía Médica de Solsona y distritos adyacentes*. Barcelona: Tipografia de la Casa Provincial de Caritat. Reeditat a Solsona: Solsona Comunicacions SL, 2000, p. 192.

Durant la segona meitat de segle XIX els traginers solsonins viuen un segon apogeu, coincidint amb el creixement de la població i la seva progressiva urbanització. Tot i que el país s'industrialitzava, els mitjans de comunicació mantenien una configuració antiga, i el transport de productes a les zones rurals seguia depenent totalment del tragí. Una tessitura que no alterava el monopoli que exercien els traginers sobre el desplaçament i distribució de mercaderies, ans el contrari. Es presentava com una oportunitat per expandir el negoci i introduir-se de ple al món del comerç, i va generar grans fortunes entre els traginers solsonins.

Traginers a Solsona (segles XVIII-XIX)⁵⁹

Any	Núm.
1716	5
1728	12
1746	17
1765	12
1782	7
1790	7
1799	14
1811	27
1817	15
1826	13
1842	17
1860	15
1867	21
1873	24
1881	19
1901	15

Els Llavall, naixement d'un llinatge de traginers

A principis de segle XVIII, Jacint Llavall, un cabaler de cal Llavall de la parròquia de Sant Pere de Llobera,⁶⁰ es va establir a Olius arran del seu casament amb Teodora Sociats. Un dels fills d'aquest matrimoni, Francesc Llavall i Sociats, se'n va anar a viure al sud del Solsonès. L'any 1768 sabem que feia de masover a cal Fitó de Pinós gràcies a un testament encomanat en aquesta parròquia quan encara era fadrí.⁶¹ L'extensa relació de pairalies veïnes que li devien quantitats de blat o de diners que consten en aquest document revela que Francesc s'havia especialitzat en la compravenda de cereal.

Francesc Llavall es va casar el maig de 1769 amb Francesca Massafrets i Torrents, filla de Massafrets de Sant Just d'Ardèvol,⁶² i van anar a fer de masovers a Cortadelles d'Ardèvol. El matrimoni només va tenir un fill, Josep Llavall i Massafrets nascut el febrer de 1770.⁶³ A l'estiu d'aquell mateix any la criatura va quedar òrfena de mare i pare, morts amb un mes de diferència.⁶⁴ Aquesta tessitura plantejava un futur incert per a l'infant que a través d'un darrer testament del seu pare va passar sota la tutela d'Anton Llavall d'Olius, oncle patern, i de Francesc Cantó amo de l'Estany de Riner.⁶⁵ Desconeixem però els detalls d'infantesa i joventut de Josep Llavall, un període que degué ser determinant per a la seva formació i introducció al món laboral de la mà dels seus tutors.

No en tornem a tenir notícies documentals fins l'any 1813, en ocasió del seu matrimoni

59 Dades extretes de: ACS, Ajuntament de Solsona, Repartiment cadastral, A114-A115-A117-A118-A120-A122-A133-A81.
60 ADS, Llobera, 2, Baptismes (1660-1789), p. 28v. Jacint Llavall, fill de Pere Miquel Llavall i Joana Bertrams, ambdós de Llobera, fou batejat el dia 23 de novembre de 1682.
61 ADS, Pinós, 30, Testaments (1719-1823), p. 114-116. Testament pres el dia 4 d'agost de 1768 per Mn. Josep Ribalta "enuna cambra que trau finestra a tremuntada" de cal Fitó.
62 ADS, Su, 31, Desposoris (1712-1860), p. 63r-63v. Francesca era filla de Jaume Massafrets i Maria Torrents, propietaris de Massafrets de Sant Just d'Ardèvol, sufragània de Santa Maria de Su.
63 ADS, Ardèvol, 25, Baptismes (1725-1875), p. 93r. Fou batejat el dia 27 de febrer de 1770.
64 ADS, Ardèvol, 92, Defuncions (1725-1890), p. 98r-98v.
65 ADS, Ardèvol, 35, Testaments (Lletra L-LL), s.n. Testament redactat pel rector Francesc Massot en presència dels testimonis Jaume Planes, amo de Cortadelles, i Manel Pessarrodona, amo del Peroi.

Fig. 6: Josep Lluís Pellicer Fenyé, *Llar de foc de l'hostal Pinós*, 1864. Museu Nacional d'Art de Catalunya, adquisició de la col·lecció Casellas, 1911. © Museu Nacional d'Art de Catalunya, Barcelona, 2022

a la parròquia de Sant Pere de Llobera amb Magdalena Molins i Trilla, filla dels hostalers de l'Hostal del Boix.⁶⁶ A la partida nupcial ja hi consta que Josep Llavall era traginer,⁶⁷ és a dir que havia adoptat un nou ofici desmarcant-se de la tradició familiar i seguint les fluctuacions econòmiques del moment. El fet que la seva muller fos hostalera és indicatiu d'una forma de desenvolupament del territori en relació amb el vitalisme de les rutes comercials. La zona geogràfica dels plans de Llobera ha estat, des de temps ancestrals, el pas natural entre els

replans de la Catalunya interior i la depressió central. Ens ho demostra la quantitat d'hostals en actiu que a finals de segle XVIII hi havia només a Llobera: l'Hostal del Boix, l'Hostal de Molins, l'Hostal de la Birlota, l'Hostal Vell o de Més Avall i l'Hostal Nou o de Més Amunt.

Tenim constància que el matrimoni Llavall-Molins va tenir almenys sis fills (Joan, Pere, Magdalena, Rosa, Anna i Antoni) malgrat que només s'han pogut localitzar dues partides baptismals a Llobera.⁶⁸ De fet sabem que durant aquests anys Josep Llavall fou el traginer del Santuari del Miracle de Riner, i el repartiment cadastral de Solsona de l'any 1826 ens el situa residint i treballant en aquesta ciutat,⁶⁹ la qual cosa suggereix l'alt nivell de mobilitat d'aquesta família.

El primogènit fou Joan Llavall i Molins, nascut el 1813 a la parròquia de Sant Martí de Riner.⁷⁰ Durant la seva joventut va residir a Biosca, on hauria combinat l'ofici de traginer amb l'agricultura fins el 1843, quan es va casar a Solsona amb Maria Bertran i Vilajossana, natural d'aquesta mateixa ciutat.⁷¹ Els capítols matrimonials deixen veure que Maria Bertran era pubilla de "cal Cosme" de Freixinet de Riner,⁷² un patrimoni que va aportar en concepte de dot i que va garantir una base pel desenvolupament econòmic del matrimoni⁷³.

Nascuda a Solsona,⁷⁴ Maria Bertran i Vilajossana (1817-1886) era l'única filla de Ramon Bertran i Codina, de la citada casa de Freixinet, i de Francesca Vilajossana i Pujol, pertanyent a

66 ADS, Llobera, 2, Baptismes (1660-1789), p. 232v. Filla d'Esteve Molins i Serra, de l'Hostalet de Molins, i d'Anna Maria Trilla i Caballol natural de Su.

67 ADS, Llobera, 7, Desposoris (1739-1851), s.n.

68 ADS, Llobera, 3, Baptismes (1790-1851), p.61+p.65-66: partides corresponents a Pere (1814) i Magdalena (1815) Llavall i Molins.

69 ACS, Ajuntament de Solsona, Repartiment cadastral, A122, 1 (1826), s.n.

70 ACS, Ajuntament de Solsona, Padrons i censos, A133, 19 (1871). Hi consta que nasqué el 23 d'agost de 1813. La inexistència de registres de baptismes de Riner d'aquests anys no ens permet aportar més dades.

71 ADS, Solsona, 29, Matrimonis (1820-1861), p. 136r. Partida amb data del 28 de juny de 1843.

72 Arxiu Particular Família Ferrer-Ramonet (APFFR), 11.08, Relació de propietats de Maria Bertran Vilajossana al terme de Riner (1876).

73 ACS, Protocols Notarials, Bartomeu Areny, 675 (1843), p. 103r-105r.

74 ADS, Solsona, 11, Baptismes (1808-1818), p. 248r.

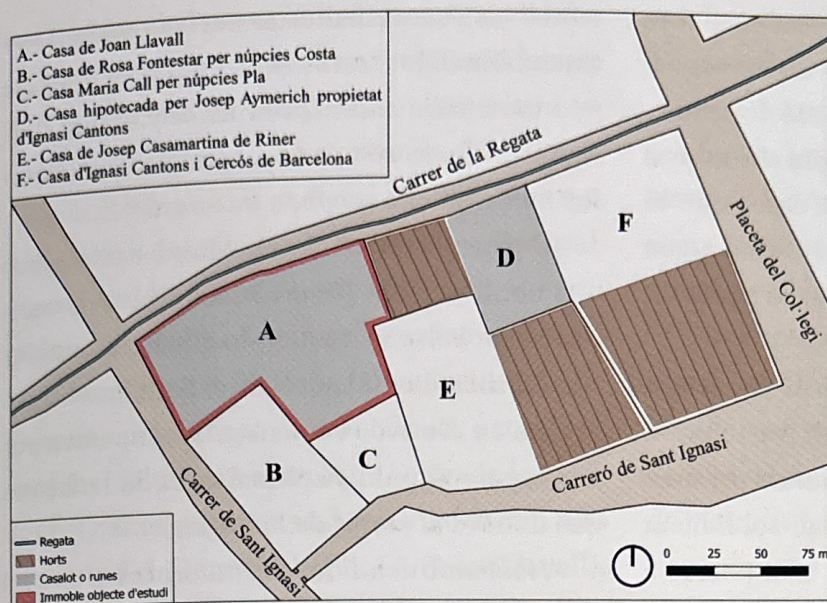

Fig.7: Aproximació a l'urbanisme de l'illa de cases objecte d'estudi el 1855 (elaboració pròpia)

una família del veïnat de Cardona que feien de masovers a cal Ribalta de Su.⁷⁵ Per via paterna, Maria Bertran descendia de Cosme Vilorbina àlies Bertran (1623-1688),⁷⁶ un cabaler de cal Bertran de Freixinet que es va emancipar del nucli familiar en adquirir una caseta dins del poble, una vinya i un hort del mas Ferrer de Freixinet.⁷⁷

Tot i que aquestes propietats es van transmetre fins a cinc generacions consecutives, en tractar-se d'un minifundi, els Bertran de cal Cosme no podien viure només dels fruits de les seves terres. A finals de segle XVIII els avis de Maria Bertran es van veure obligats a marxar de Freixinet i passar a fer de masovers a Soldevila de Sorba. Seguint aquesta tendència, Ramon Bertran i Codina (pare de Maria) es va establir a Solsona on va regentar un comerç fins que va morir el 1827. Quan es va casar, Maria Bertran i Vilajossana vivia amb la seva mare viuda en una casa de la Plaça de Sant Joan.⁷⁸

Joan Llavall i Molins (1813-1885)

L'enllaç entre Joan Llavall i Maria Bertran el 1843 situa l'establiment definitiu del matrimoni a la ciutat de Solsona. En aquest temps Joan Llavall es dedicà plenament a l'ofici de traginer, i no fou fins l'any 1851 quan matriculà per primera vegada la propietat d'un establiment comercial. Es tractava d'una "tienda de especeria y comestibles" que ja estava situada al carrer de Sant Llorenç, sense que en sapiguem el número.⁷⁹ El 1855, els quantiosos beneficis que li reportava aquesta activitat econòmica el van situar en condició d'adquirir l'immoble objecte d'estudi, aleshores propietat de Josep Muixí i Mestres, i consistent en un gran casal ruïnós i deshabitat.⁸⁰

El 1857 Joan Llavall va adquirir definitivament la casa després de pagar 1.100 lliures als propietaris i redimir dos censals que gravaven la finca.⁸¹ El cert és que Josep Muixí es venia l'immoble forçat per les autoritats municipals.

⁷⁵ ADS, Su, 61, Compliments pasquals (1715-1946), s.n. Els Vilajossana-Pujol visqueren en aquesta casa entre 1806 i 1815.

⁷⁶ ADS, Riner, 38, Testaments (1670-1719), fol. 69.

⁷⁷ Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA), Notarials, Cardona, 168, Capbreu de Riner (1789), p. 36r-37v.

⁷⁸ ACS, Ajuntament de Solsona, Censos i padrons, A133, 1 (1842), s.n.

⁷⁹ ACS, Ajuntament de Solsona, Impostos, A125, Repartiment del subsidi industrial i de comerç (1849-1890), 3 (1851).

⁸⁰ ACS, Protocols notarials, Bartomeu Areny i Cirés, 687 (1855), p. 33r-42r.

⁸¹ Registre de la Propietat de Solsona, Tom 149, Llibre 14, foli 202.

A mitjans de segle XIX la ciutat de Solsona va haver de fer front a un alt nivell de desolació, conseqüència directa de la successió de conflictes armats entre partidaris del règim absolutista i liberal. L'any 1844, de les 590 cases que hi havia a Solsona, fins a 428 presentaven algun desperfecte ocasionat per la guerra, i d'aquestes, 315 havien estat cremades.⁸²

Una deplorable situació que el consistori solsoní, després d'un peritatge,⁸³ va intentar revertir organitzant partides de vilatans per treure runa els dies festius,⁸⁴ així com sol·licitant indemnitzacions i exempcions d'impostos a les altes instàncies governamentals.⁸⁵ Paral·lelament, l'Ajuntament es posava en contacte amb els propietaris dels edificis sinistrats per ordenar-los que costegessin la reparació dels desperfectes o que se'n despreguessin si no podien pagar-la.

La casa "Balaguer" i el carrer de Sant Ignasi també estaven greument afectats pels estralls de la guerra.⁸⁶ Durant el transcurs de la contesa les guarnicions isabelines que s'allotjaren a l'antic convent dels dominics van destruir bona part dels edificis circumdants.⁸⁷ La tropa liberal, encarregada de la protecció de la ciutat, no només va desallotjar i tapiar les cases més pròximes al convent dels dominics per evitar que els carlins s'hi atrinxeressin en cas de setge, sinó que

també les van desballestar per aprovisionar-se de combustible: "como no tenían leña para las guardias, para cocer los ranchos y el pan destraban las casas para proporcionársela con las maderas que sacaban de ellas".⁸⁸

El gener de 1855 Josep Muixí havia rebut una notificació de Tomàs Postius, alcalde accidental de Solsona, instant-lo a refer, apuntalar o enderrocar l'edifici del carrer Sant Ignasi amb urgència a causa de l'amenaça que suposava per a la seguretat pública el mal estat de la façana que donava al carrer de la Regata.

*"Habiendo acudido a mi autoridad el vecino D. Juan Capdevila, haciéndome presente que la casa que Vd. posee en la calle de San Ignacio amenaza ruina, el frontis que da a la calle de la Regata, mandé formar el oportuno expediente de oficio en el que consta por relación jurada de los albañiles Antonio Però y Trellisó y Miguel Torregassa, que efectivamente dicho frontis amenaza ruina por estar desnivelado desde el pavimento de la calle hasta el tejado y que en caso de desplome ocasionaria daños a la casa que habita Juan Capdevila [...]."*⁸⁹

En no poder fer front a les despeses o a una possible amonestació, Josep Muixí no tingué més remei que desprendre's de la casa dels seus avantpassats venent-la a qui molt probablement

82 ACS, Ajuntament de Solsona, Correspondència, Lligall 140 (1844-1847), 11 ("Guerra Civil Carlista"), núm. 161, full solt. Resposta de l'alcalde de Solsona al president de la Diputació de Lleida amb data del 18 de juliol de 1844. De les 590 cases, 509 eren dins la ciutat i la resta al terme immediat. La majoria de cases afectades pel foc foren cremades per la tropa liberal.

83 ACS, Ajuntament de Solsona, Acció i òrgans de govern, A67, Llibre d'actes de l'Ajuntament, tom IV (1840-1854), f. 2r.

84 ACS, Ajuntament de Solsona, Correspondència, Lligall 139 (1840-1843), 10 ("Beneficiencia y sanidad"), núm. 134.

85 ACS, *Ibidem*, 10 ("Guerras Carlistas"), núm. 143, 145, 147, 149.

86 Altres cases del mateix carrer patien un grau similar d'afectació. S'ha pogut documentar el cas de cal Bisbet del carrer de Sant Ignasi, que de resultes de la guerra, el 1845 només consistia en un solar amb un parell de parets dretes a punt de caure: ACS, Ajuntament de Solsona, Acció i òrgans de govern, A67, Llibre d'actes de l'Ajuntament tom IV (1840-1854), f. 44r.

87 El convent de dominics, antic Hospital d'en Llobera, havia estat incautat el 1835. Aquell mateix any s'hi allotjaven unes companyies de la Legió Estrangera Francesa i entre 1838 i 1840 va servir d'aquartament de la tropa regular de l'exèrcit espanyol.

88 ACS, Ajuntament de Solsona, Correspondència, Lligall 140 (1840-1847), 9 ("Asuntos eclesiásticos"), núm. 48, full solt. Resposta de l'alcalde de Solsona a l'Administrador de Béns Nacionals de la partida de Solsona i Cervera sobre el mal estat de l'edifici dels dominics, amb data del 5 de setembre de 1845.

89 ACS, Protocols notariais, Bartomeu Areny i Cirés, 687 (1855), p. 34. Extracte de la carta.

era llogater de la seva botiga, Joan Llavall. Fou aquest darrer qui costejà la reconstrucció íntegra de l'edifici. En va reorganitzar l'interior i va adobar les façanes dels carrers de Sant Ignasi i de la Regata. Així mateix, va refer l'antiga portalada adovellada de l'entrada principal, que va dividir en dues portes separades per un mainell de pedra. A sobre s'hi va col·locar una tarja semicircular de forja, un element típic de l'arquitectura urbana decimonònica, pensat per ventilar i il·luminar el replà de l'entrada i que en aquest cas es va dotar amb les inicials del nou propietari de l'immoble: "JLL" (Joan Llavall). Amb el temps aquesta casa fou coneguda per la gent de Solsona com "cal Llavall".

L'activitat derivada del tragí de mercaderies havia convertit a Llavall en un puixant comerciant especialitzat en la redistribució de productes de primera necessitat, com ara comestibles, begudes i combustibles. L'any 1859 Joan Llavall estava entre els vint-i-cinc comerciants solsonins que es dedicaven a la venda i el tràfic de vi, carn, peix i sabó.⁹⁰ A part de la casa del carrer de Sant Ignasi, Joan Llavall també va comprar peces de terra a les partides de Santa Llúcia i can Mascaró.⁹¹

El 1870 Joan Llavall tenia dues bèsties de tragí per al transport. Aquell mateix any a Solsona hi havia en actiu un total de nou establiments dedicats a la venda de comestibles:⁹² dos al carrer Castell, un al carrer de Sant Nicolau, un al carrer Llobera, un al carrer de Sant Roc i dos a la Regata. Al carrer de Sant Ignasi n'hi havia dos, un era el de Joan Llavall i l'altre era propietat del traginer Manel Anglès i Vicens àlies Tari-

nes, igualment un dels principals comerciants d'aquest període.

Podem conèixer amb detall quins eren els productes amb què comerciava Joan Llavall a partir de les quantitats de l'impost de consums. L'any 1880, aquest traginer introduïa a Solsona quintars de sabó, arroves de pastes, càntirs de vi (blanc, negre i ranci), ampolles d'aiguarent, càntirs d'oli, llaunes de sardines, peces de bacallà sec, saques de farina, de segó, d'arròs, de blat de moro, de sal, greix de porc i caixes de petroli.⁹³ Malgrat no consti com un dels transportistes més actius (n'hi ha que portaven coses a diari), Joan Llavall feia una desena de sortides al mes.⁹⁴

A part d'això, Joan Llavall tenia un dels pocs establiments de Solsona que venia peix fresc i el 1872 va obtenir llicència perquè la seva botiga també fes d'estanc, després que el governador de la Província de Lleida li concedís el títol d'estanquer.⁹⁵ De tota manera, la documentació ens revela que malgrat que el negoci de comestibles fos especialment pròsper per Joan Llavall, l'activitat que li resultà més lucrativa fou la producció de carbó vegetal.

Aquest és un combustible fàcil d'obtenir mitjançant un procés de piròlisi que carbonitza la fusta (preferiblement d'alzina) apilada i cremada en condicions anaeròbiques. El carbó resultant és de superior potencial calorífic respecte la llenya, més lleuger, menys voluminós i no fa fum quan crema. Unes propietats que el feien molt adient per a l'ús domèstic però també pel treball del sector metal·lúrgic. La progressiva industrialització i urbanització del país durant

90 ACS, Ajuntament de Solsona, Acció i òrgans de govern, A68, Llibre d'actes de l'Ajuntament tom V (1855-1859), f. 171r. Consulta de l'Ajuntament sobre la modificació de l'impost de consums.

91 APFFR, 12.10 (21 de juny de 1869); 12.11 (15 de juny de 1877).

92 ACS, Ajuntament de Solsona, Impostos, A125, Repartiment del subsidi industrial i de comerç (1849-1890), 23 (1870).

93 ADS, Ajuntament de Solsona, Impostos, 804, Relacions diàries de consums (1880-1907).

94 Aprofitem per fer esment de la riquesa de renoms dels traginers solsonins que es recull en aquesta documentació de caràcter fiscal: el Tarines, el Visi, el Tudela de Torà, el Mosset, el Tomàs Mosset, el Musiquet, el Cristu, el Clavetaire, el Tarralló, el Torreta, el Pixarada, el Petit...

95 APFFR, 12.15, Títol d'estanquer a favor de Joan Llavall Molins (8 de juliol de 1872).

Josep Lluís Pellicer Fenyé, *Vista d'una població catalana*, segona meitat del segle XIX. Museu Nacional d'Art de Catalunya, adquisició a l'«Exposició Pellicer» de Barcelona, 1902. © Museu Nacional d'Art de Catalunya, Barcelona, 2022

el segle XIX en va accentuar la demanda, de manera que la seva confecció i comercialització a petita i mitjana escala va esdevenir una dedicació complementària a l'economia de subsistència de les famílies de pagès, especialment als mesos més freds de l'any.

Joan Llavall no només s'ocupava del tragi de carbó vegetal i la seva distribució entre els comerços solsonins, sinó que gestionava íntegrament tot un procés productiu que ell mateix s'encarregava de contractar amb els propietaris de finques forestals. Aquesta ocupació va convertir Joan Llavall en un veritable empresari del combustible, amb constància escrita que ens permet remuntar els seus inicis en aquesta pràctica fins l'any 1859, quan va contractar l'extracció de carbó dels boscos d'Espunyes del Racó de Cambrils.⁹⁶ Al cap de dos anys la propietària d'aquesta finca, Maria Puigpinós, i el seu fill Simeó Casals van canviar els termes del contracte, i el van allargar a deu anys pel preu de 3,520 reals de velló.⁹⁷

El 1873 Joan Llavall va formalitzar un nou

contracte d'extracció de carbó vegetal amb els propietaris de Puig-arnau de Canalda que es va prorrogar el 1876.⁹⁸ L'any 1881, Joan Solé i Riba (amo de la Plana d'Odèn) va vendre a Joan Llavall el dret d'obtenir durant vuit anys 1,500 càrregues de carbó de les alzines de la seva propietat, una finca de 1,120 jornals que comprenia les cases de la Plana, Balletbó, Seuva, Coll-Alzina, Perxets i Cavaller d'Odèn.⁹⁹

Els contractes que s'establien per a l'extracció de carbó vegetal seguien sempre un mateix patró. Joan Llavall tractava amb grans propietaris de l'Alt Solsonès, i aquests li venien el dret de tallar alzines (tan grans com petites) d'una partida concreta de la seva finca i per un ampli espai de temps. Amb aquesta transacció es posava en pràctica una societat mercantil en què els propietaris aportaven la matèria primera, i Joan Llavall hi posava el capital i la mà d'obra, a part de costejar l'escriptura notarial. A canvi, el comprador també adquiria el dret d'obrir camins al bosc, fer les places carboneres i barraques de carboner on considerés més adient, i fins i tot

96 APFFR, 1.45, Escripura d'un contracte que estipula l'acord de venda continuada a Joan Llavall del carbó que es faci a la finca d'Espunyes de Cambrils (9 de gener de 1859).

97 ACS, Protocols notariais, Ignasi Mas i Ratllat, 652 (1861/a), p. 91r-92v.

98 APFFR, 1.43-1.44, rebuts per la compra de carbó.

99 ACS, Protocols notariais, Hermenegild Pedrals i Cisternas, 762 (1881), p. 125r.

valer-se de llenya perquè els carboners i boscaters fessin foc durant les jordanes de treball.

Joan Llavall, com a comprador, podia pagar els propietaris per avançat, treballant a preu fet, o podien repartir-se els guanys de tota l'operació després d'haver venut el carbó vegetal. En aquest cas, el comprador també era responsable del tragí del carbó i de la seva col·locació al mercat a un preu pactat amb el propietari. Per contra, el propietari dels terrenys no podia tallar cap altra alzina mentre durés l'associació i es reservava el dret de cancel·lar la distribució del producte final en cas que s'incomplís algun dels capítols del contracte o no estigués conforme amb els preus proposats pel seu soci.

Joan Llavall s'ocupà personalment d'aquests negocis ben bé fins els darrers dies de la seva vida. Tot i rondar la setantena, es desplaçava al nord de la comarca si calia tractar amb els clients. Joan Llavall va morir de mort natural el 1885, i un any més tard ho feia la seva esposa Maria Bertran.¹⁰⁰ Junts van tenir deu fill dels quals només tres van arribar a l'edat adulta:¹⁰¹

-Josep Llavall i Bertran (1845-1874) traginer i hereu de la família. Va contraure matrimoni l'any 1870 amb Maria Josepa Forn i Fustegueres de cal Xamora de Biosca.¹⁰² Tot i això, Josep Llavall va morir nou anys més tard, el 1874 sense deixar descendència ni testament.¹⁰³ Després de recuperar la dot i renunciar als béns del seu

marit, la viuda es va casar en segones núpcies amb el barber solsoní Francesc Fonts i Gaspà.

-Magdalena Llavall i Bertran (1849-1884) es va casar el 1867 amb Josep Planes i Planes (n.1839),¹⁰⁴ primogènit de cal Ninyu del carrer de Sant Ignasi.¹⁰⁵ Tot i formar part d'una extensa nissaga d'espardenyers solsonins, Josep Planes havia nascut a Sant Llorenç de Morunys a causa de la Guerra dels Set Anys. Josep Planes es va desmarcar de la sòlida tradició laboral familiar per emprendre carrera professional en la ganiveteria, més en sintonia amb les tendències econòmiques de la Solsona del moment. Aquesta ruptura va comportar fortes tibantors amb la família fins al punt de ser desheretat pel seu pare.¹⁰⁶

Tampoc sembla que hi hagués bona sintonia amb el sogre, Joan Llavall, qui va negar la primogenitura i condició de pubilla a la seva pròpia filla després de la mort de l'hereu Josep Llavall. A canvi, però, li va procurar una independència econòmica i li va entregar, en concepte de legítima, una vinya a la partida del Mascaró.¹⁰⁷ L'any 1884 moria Magdalena Llavall i Bertran de complicacions del part del seu vuitè fill, i Josep Planes va emigrar a Barcelona. Els quatre fills que van sobreviure al matrimoni (Josepa, Rosa, Àngela i Teodor Planes i Llavall) van passar la infantesa a Solsona.¹⁰⁸

Teodor (1870-1939) el fill gran del matri-

100 ADS, Solsona, 41, Òbits (1873-1898), p. 96r i 107r.

101 El set fills restants moriren albat: Francesca (1844-1846), nen (1847), Ramon (1851-1854), Joan (1854-1854), Bonaventura (1854-1857), Joan (1856-1857), Bonaventura (1858-1859). Extret dels llibres d'albats de Solsona (ADS).

102 ACS, Protocols Notarials, Josep Maria Thomasa i Franch, 774 (1870), p. 862r-867r.

103 ACS, Protocols Notarials, Eusebi de Llobera i Santaló, 724 (1879), tom 1, p. 321-322v.

104 Primer fill de Josep Planes i Malagarriga (1814-1879) espardenyer de Solsona, i Mariàngela Planes i Fontcuberta (1816-1866), filla també d'espardenyers de Solsona.

105 Edifici que actualment respon al número 20 del carrer de la Regata, davant per davant de cal Musiquet. A finals de segle XVII aquest immoble era propietat del sabater Joan Mianes, i el 1739 va ser adquirit per l'espardenyer Antoni Planes àlies Ninyo. Ramon PLANES I ALBETS. *L'Hospital d'en Llobera. Lectures d'història de Solsona*, Vol. II. Solsona: Fòrum d'Aprofundiment Democràtic, 2016. Doc. 212, p. 357-359.

106 ACS, Protocols Notarials, Eusebi de Llobera i Santaló, 724 (1879), tom 1, p.273-274v. Testament de Josep Planes i Malagarriga on es nomena hereu universal a Ramon Planes i Planes.

107 APFFR, 12.02, Donació a Magdalena Llavall i Bertran (12 de maig de 1880). Aquesta vinya l'havia comprat Joan Llavall a Mn. Joan Tarrés àlies Patau de Solsona.

108 ACS, Ajuntament de Solsona, Padrons i censos, A133. S'aprecia com els tres infants van viure uns anys precisament a casa dels seus avis, cal Llavall.

Teodor Planas i Llavall (*L'Esquella de la Torratxa*, 7 de novembre de 1913, núm. 1.819)

moni Planes-Llavall, fou pioner en la ganiveteria. Es va establir al carrer del Carme del Raval de Barcelona, on va regentar la "*Cuchillería Teodoro Planas*".¹⁰⁹ El doctor Falp i Plana, l'any 1901, ja el destacava com un dels principals negocis que la diàspora solsonina havia erigit a la capital catalana.¹¹⁰ Teodor Planes es va casar amb Engràcia Vall i Miralda (1872-1929) amb qui va tenir quatre fills.¹¹¹ Teodor Planas fou també un convençut republicà federalista.¹¹² Havia estat membre del Consell Regional Federalista de Catalunya, membre de la comisió política del Casal Republicà Federalista de Bar-

celona i militant de la Unió Federal Nacionalista Republicana (UFNR). El 1913 i el 1915 es va arribar a presentar a les eleccions municipals pel Districte Cinquè de Barcelona però no va ser escollit regidor.¹¹³

Malgrat la distància amb la capital catalana, Teodor Planes sempre va tenir present els seus orígens, que l'empenyien a implicar-se en afers d'actualitat solsonina, com ara fer de mediador per instal·lar clavegueram a Solsona.¹¹⁴ Teodor Planes fou un dels impulsors de la Germandat de la Mare de Déu del Claustre de Barcelona, fundada el 1897 a l'església de Sant Agustí de Barcelona a partir d'un Mont de Pietat creat per socórrer als solsonins i descendents de solsonins que residien a Barcelona.¹¹⁵

-Maria Àngela Llavall i Bertran (1860-1918) arran de la mort del seu germà Josep, quedà com a hereva universal dels béns del seu pare. Per aquest motiu es va concertar un matrimoni amb l'hereu d'una de les famílies més singulars de la menestralia solsonina: els Ramonet, àlies Jaio.

Els "Jaio", traguers solsonins

La família Ramonet, àlies "Jaio", constitueix una branca menor o colateral de la nissaga Ramonet de Solsona, un dels llinatges més singulars de la menestralia solsonina d'època moderna i contemporània. A mitjans segle XVI els Ramonet tenien la casa pairal a la Placeta d'en Morros de Solsona,¹¹⁶ i cent anys més tard

109 Aquesta ganiveteria, situada al carrer del Carme número 110 de Barcelona, encara conserva el rètol amb el nom "*T. PLANAS*".

110 Josep FALP I PLANA. *Topografía Médica de Solsona y distritos adyacentes*. Barcelona: Tipografia de la Casa Provincial de Caritat. Reeditat a Solsona: Solsona Comunicacions SL, 2000, p. 196.

111 *La Vanguardia* [Barcelona] (4 d'abril de 1929), Any 48è, núm. 20.316, p. 1.

112 *La Vanguardia* [Barcelona] (1 d'agost de 1933) Any 52è, núm. 21.662, p. 5.

113 *El Diluvio: diario político de avisos, noticias y decretos* [Barcelona], Any 57, núm. 305 (1 de novembre de 1915), Edició matinal, p. 7.

114 *La Vanguardia* [Barcelona] (24 de gener de 1929), Any 48è, núm. 20.257, p. 27: "*Para ponerse de acuerdo con el Ayuntamiento acerca de determinado asunto relacionado con unos terrenos afectados por la red de alcantarillado en construcción, ha permanecido unos días en esta ciudad el compatriota e industrial navajero, establecido en esa capital, don Teodoro Planas*".

115 *La Vanguardia* [Barcelona] (16 de setembre de 1930), Any 49è, núm. 20.769, p. 30.

116 ADS, Notarials de Solsona, 118c, actes soltes (s.XVI), s.n.: Pere Ramonet, àlies Alinyà, entrega una casa al seu germà Joan Ramonet, àlies Alinyà [1556].

s'havien traslladat al carrer de l'Hospital o de Santa Anna.¹¹⁷ Des de finals de segle XVII i fins a principis de segle XIX la branca troncal dels Ramonet residia a la casa "Blasi" que feia cantonada entre els carrers de Sant Pau i Sant Miquel Petit, que va ser destruïda durant el decurs de la Guerra de Successió.¹¹⁸ En aquells anys els Ramonet vivien íntegrament del seu ofici, perquè no tenien terres ni altres propietats a part d'aquest immoble.¹¹⁹

Des de les primeres referències documentals, trobem els Ramonet executant oficis vinculats al ram tèxtil (paraires, blanquers, teixidors, sastres, sabaters...) fins a la generació encapçalada pel cap de família Antoni Ramonet i Serra (1731-1806), àlies "Cano", que es dedicà al tragí de mercaderies. Aquest nou àmbit laboral resultà ser profitós pels Ramonet, i els va permetre ampliar el patrimoni familiar. A principis de segle XIX, el seu fill i hereu de la nissaga troncal, Anton Ramonet i Malagarriga (1763-1839), àlies "Toncano", es va dedicar a la ganiveteria i es va traslladar amb la seva família, primer a la casa "Dolcet" del carrer Castell,¹²⁰ i a finals d'aquest mateix segle al carrer de Sant Miquel.

Per contra, un germà menor anomenat Joan Ramonet i Malagarriga (1767-1851) va donar continuïtat a l'ofici de traginer i es va establir al carrer Sant Roc, originant la branca colateral que entroncarà amb els Llavall. La prosperitat que experimentaven els traginers del període va permetre que en qüestió d'anys adquirís dues cases en aquest mateix carrer.¹²¹ Tenim constància que almenys des de 1814 Joan Ramonet

era conegut amb el sobrenom de "Jaio",¹²² que també s'identificarà amb els seus descendents. El seu fill hereu, Anton Ramonet i Canal (1803-1859) es va casar amb Maria Franch i Camps del carrer de la Regata, filla d'Agustí Franch, àlies Pixarada, un preeminent traginer solsoní. Com la majoria de traginers, Agustí Franch tenia uns orígens humils (era fill dels masovers de la casa Llimbàs de Riner) però la dedicació comercial l'hi havia assegurat una còmoda posició econòmica. El 1817 era el traginer amb més bèsties de transport de Solsona, amb un total de cinc matxos.¹²³

Anton Ramonet i Maria Franch van tenir vuit fills que van arribar a edat adulta: Joan, Domènec, Llúcia, Agustí, Josep, Antoni, Maria i Ramon. El 1850, Anton Ramonet i Canal ja era propietari d'un establiment de venda de comestibles situat a "cal Jaio", la casa del carrer Sant Roc que fa cantonada amb la Regata.¹²⁴ En morir l'any 1859,¹²⁵ va nomenar hereu al seu primer fill (Joan Ramonet),¹²⁶ però aquest havia iniciat la carrera eclesiàstica. Així doncs, i seguint l'ordre de primogenitura, Domènec Ramonet succeïa al seu germà i es convertia en cap de família i propietari de la botiga del seu pare amb només 20 anys.

Mn. Joan Ramonet i Franch (1833-1876) va servir de regent i ecònom a Ceuró i Vallcebre, però va morir a Solsona amb la condició d'utilitari dels béns del seu pare.¹²⁷ Llúcia Ramonet (1831-1903) es va casar amb Joan Pallarès i Bonany, hereu de la nissaga d'apotecaris Pallarès de Solsona.¹²⁸ Antoni Ramonet (1842-1907) feia

117 ADS, Solsona, 3, Baptismes (1622-1633), p. 66.

118 AHL, Intendència de Lleida (Cadastre de Patiño), 260-19-T2-3656, *Cases situadas dins la ciutat de Solsona*, núm. 122.

119 ACS, Solsona, A55, *Llibre original en lo qual son continuadas todas las casas... en 1717*, p. 307r.

120 ACS, Ajuntament de Solsona, Repartiment cadastral, A122, 6 (1832).

121 ACS, Ajuntament de Solsona, Repartiment cadastral, A120, 4 (1814).

122 ACS, Ajuntament de Solsona, Repartiment cadastral, A122, 1 (1826).

123 ACS, Ajuntament de Solsona, Repartiment cadastral, A120, 11 (1817).

124 ACS, Ajuntament de Solsona, Impuestos, A125, Repartiment del subsidi industrial i de comerç (1849-1890), 2 (1850).

125 ACS, Protocols Notarials, Bartomeu Areny, 691 (1858), p. 299-303v.

126 APFFR, 10.01, Testament d'Anton Ramonet i Canal (22 d'octubre de 1839).

127 ADS, Solsona, 41, Òbits (1873-1898), p. 29v.

128 Marcel COROMINES I BALLETBÓ, *Els Pallarès de Solsona (1450-1855)* [Tesi doctoral], 1994, p. 68.

de manyà al carrer Castell. El més petit dels germans, Ramon Ramonet i Franch (1856-1928) se'n va anar a Manresa i es va casar amb Teresa Corrons. Era considerat un dels principals propietaris i comerciants de la capital bagenca, on va fundar una agència de transports a la Muralla de Sant Francesc.¹²⁹

Domènec Ramonet i Franch (1838-1901), a diferència dels seus germans, va néixer a la casa Graus de la parròquia de Sant Pau de Terrassola el dia 21 de juliol de 1838.¹³⁰ Com Joan Llavall, Domènec Ramonet va acabar esdevenint un dels principals comerciants de la ciutat de Solsona a través de la combinació del transport de productes de primera necessitat i la seva venda en un establiment comercial. Els registres de l'impost de consums indiquen que introduïa mercaderies a Solsona pràcticament a diari,¹³¹ i els subsidis industrials certifiquen que s'ajudava d'un carro tirat per dues cavalleries.¹³²

Però les similituds amb Joan Llavall no acaben aquí. Almenys des de l'any 1883 Domènec Ramonet també es dedicava al negoci de confecció i distribució de carbó vegetal. Tenim constància d'aquesta activitat extractiva a la finca del Solé de Baix d'Odèn, a Sarri de Timoneda o al Llor de Castellar de la Ribera.¹³³ El 1881 Domènec Ramonet havia comprat a Antoni Carreras i Bàlius de Solsona, un magatzem a la Plaça de Santa Llúcia de Solsona per poder guardar la mercaderia amb què comerciava.¹³⁴

Domènec Ramonet va contraure matrimoni

l'abril de 1860 amb Antònia Gatuelles i Colomés (1844-1886), natural de Solsona i filla del daguer Josep Gatuelles i Bonany, i de Margarida Colomés i Ribera.¹³⁵ En el moment en què es produïa aquest enllaç nupcial Antònia era filla única, i pubilla d'una antiga nissaga solsonina, aleshores dedicada a la ganiveteria. A causa de la seva posició dins del patriciat urbà, l'advocat solsoní Francesc d'Assís Font i Romà havia confiat als Gatuelles l'administració dels béns i negocis de la família Font entre 1843 i 1890, quan aquesta s'establí a Barcelona.¹³⁶ Els Gatuelles foren els responsables de les reformes de la casa pairal del carrer Llobera el 1852,¹³⁷ o de l'administració de les masoveries de Sanaüja, de la casa i caseta de la Torre d'en Dach de Lladurs i de Bullons de Sant Just.¹³⁸

Unes atribucions i poder que arran del matrimoni entre Domènec Ramonet i Antònia Gatuelles van recaure en els Jaio. De fet, als capítols matrimonials es va instituir els contraents com a hereus universals de les seves respectives famílies.¹³⁹ Domènec i Antònia van tenir set fills, tots ells nascuts a cal Jaio, al carrer Sant Roc: Marcel·lí (1862-1920), Lluís Gonzaga (1863-1880), Rossend (1866-1936), Anton "*Ton Jaio*" (1868-1922), Assumpció (1870-1949), Domènec "*Fuster Jaio*" (1874-1939) i Elvira (1884-1953).

Lluís Ramonet va morir ofegat el 1880 al "canal de Portabella" de Manresa durant una visita familiar en aquesta localitat.¹⁴⁰ Rossend Ramonet i Gatuelles esdevingué missioner

129 BNE, Hemeroteca Digital, Anuario Riera, 1897, núm. 3, p. 616-618.

130 ADS, Terrassola, 3, Baptismes (1757-1852). La data de naixement coincideix plenament amb el setge i posterior presa de Solsona per part de l'exèrcit liberal encapçalat pel Baró de Meer. Una situació bèl·lica que hauria obligat a la família Jaio a exiliar-se temporalment fora de Solsona.

131 ADS, Ajuntament de Solsona, Impuestos, 804, Relacions diàries de consums (1880-1907).

132 ACS, Ajuntament de Solsona, Impuestos, A125, Repartiment del subsidi industrial i de comerç (1849-1890), 39 (1885).

133 APFFR, 1.42; 1.07; 1.57.

134 ACS, Protocols notariais, Hermenegildo Pedrals, 762 (1881), p. 125r.

135 ADS, Solsona.

136 APFFR, 7.08, Poder de Francesc Font a favor de Domènec Gatuelles (22 de febrer de 1843).

137 APFFR, 1.46; 1.55; 1.72; 1.77; 7.01; 7.45; 7.50, rebuts i factures de material i mà d'obra (1852).

138 APFFR, 7.12-7.44, Relació de rendes i collites de les propietats de Francesc Font (1858-1890).

139 APFFR, 10.16, Capítols matrimonials entre Domingo Ramonet i Antònia Gatuelles (9 d'abril de 1860).

140 APFFR, 10.43, Certificat de defunció (18 de juliol de 1880).

claretia el 1883.¹⁴¹ Després de fer de professor en un col·legi de Toluca, va obtenir una càtedra a Madrid, on passà la resta de la seva vida. En aquesta ciutat va assolir gran notorietat com a predicador i confessor d'importants personalitats. El 18 de juliol de 1936 el pare Rossend va adoptar una identitat falsa, vestit de civil i sota el pseudònim "*Rossendo de Solsona*". No va poder evitar la persecució religiosa i el 18 d'agost del mateix any fou brutalment assassinat al Cuartel de la Montaña i exposat a la Plaza de España.¹⁴²

Domènec Ramonet i Franch va enviudar d'Antònia Gatuelles l'any 1886,¹⁴³ i es va casar en segones núpcies amb Ramona Soler i Bugadella de Perles (1870-1946), amb qui va tenir quatre fills més: Domènec (n.1893), Ramon (n.1895), Joan (1897-1961) i Rossend (1899-1973). Domènec Ramonet i Franch, àlies Jaio, va morir sobtadament el 1901.¹⁴⁴

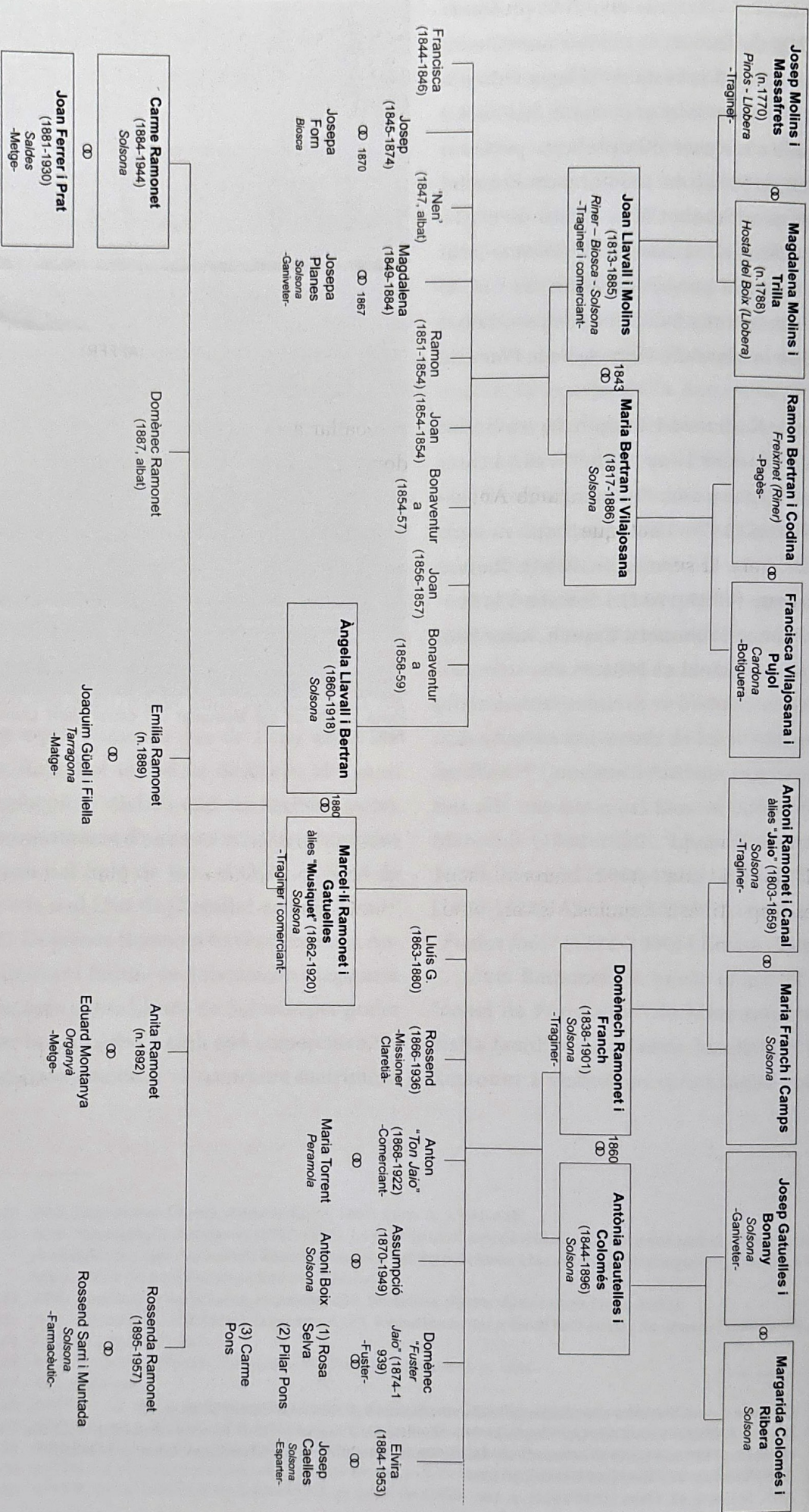
Porta actual de cal Musiquet del carrer Sant Llorenç 30.
Foto: J. Boix

¹⁴¹ Diversos autors. *Petjades claretianes pel Solsonès*. Barcelona: Editorial Claret, 2005, p. 18.

¹⁴² Ernesto BARRERA AMORENA. "Capítulo VIII. Martirio en plena calle. El P. Rosendo Ramonet Gatuellas", *Mártires claretianos del Santuario del Corazón de María*. Madrid: Publicaciones Claretianas, 2005, p. 319-330.

¹⁴³ ADS, Solsona, 41, Òbits (1873-1898), p. 106r.

¹⁴⁴ ADS, Solsona, 42, Òbits (1898-1922), p. 19r.

Marcel·lí Ramonet i Gatuelles, "el Musiquet" (1862-1920)

Marcel·lí Ramonet va néixer a Solsona el dia 8 d'abril de 1862.¹⁴⁵ Com la resta dels seus germans, va rebre educació al Seminari. Marcel·lí Ramonet era conegut amb el sobrenom de "Musiquet" almenys des de 1879, quan ja traginava embalums per al seu pare.¹⁴⁶ Un àlies que molt probablement es devia a la seva afició per la música i a la seva baixa estatura. De fet tenim constància que els germans Ramonet-Gatuelles havien format part de la banda de música de la Congregació de Sant Lluís Gonzaga de Solsona.¹⁴⁷

Marcel·lí Ramonet es va casar amb Àngela Llavall i Bertran l'any 1880 que, com hem explicat, també era la successora d'una puixant família de comerciants. L'enllaç entre els hereus de les famílies Llavall i Ramonet fou resultat d'una complicada política matrimonial que no només pretenia resoldre la continuïtat d'una fructuosa activitat comercial, sinó que també buscava la fusió d'importants patrimonis i assegurar una estabilitat econòmica per a la resta de membres de la família.

Tot i la donació que els pares feren als seus fills de les respectives herències, els van imposar una gran quantitat de condicions, com ara preservar l'úsdefruit dels donants, deslliurar els germans de Marcel·lí del servei militar si eren quintats, pagar una legítima a cada germà Ramonet-Gatuelles o costejar la dot de les germanes.¹⁴⁸ El pare de la núvia, Joan Llavall, també va imposar les seves pròpies condicions, com ara que Marcel·lí Ramonet havia de viure

Àngela Llavall i Marcel·lí Ramonet (APFFR)

i treballar a cal Llavall. De fet, el va obligar a donar una de les cases que els Ramonet tenien al carrer de Sant Roc¹⁴⁹ als seus cunyats (Josep Planes i Magdalena Llavall) perquè es poguessin emancipar.

El Musiquet s'havia iniciat en la confiteria, però un cop casat va passar a treballar pel seu sogre com a tragner i botiguer. Joan Llavall morí el 1885 i el mateix any es documenta per primera vegada a Marcel·lí Ramonet al capdavant de la botiga del seu sogre, inscrita com a "*tienda de géneros ultramarinos, vinos y aguardientes de todas las clases*".¹⁵⁰ El Musiquet no només va rebre en herència les propietats del seu sogre, sinó que també va agafar el relleu dels seus negocis. N'és una prova ben clara que el 1888 prorrogués el contracte per fer carbó vegetal amb Joan Solé de la Plana d'Odèn.¹⁵¹ El 1894, Marcel·lí va comprar a l'hisendat piteu Josep Maura i Sant totes les alzines de les Ribes de Santa Creu d'Ollers i de ca l'Armengou de Vilamantells per un preu de 3 pessetes i 25 cèntims per càrrega de carbó obtinguda.¹⁵²

¹⁴⁵ ADS, Parròquia de Solsona, Llibre 14, Baptismes (1852-1866), p. 136. A tall d'anècdota, va ser inscrit al llibre de baptismes com una nena "*Marcelina, Ramona, Antonia*" per tal d'eludir el servei militar.

¹⁴⁶ ACS, Ajuntament de Solsona, Impostos, 804, Dipositaria d'entrades (1878-1879).

¹⁴⁷ Ernesto BARRERA AMORENA. *Ibidem*, p. 319.

¹⁴⁸ ACS, Protocols Notarials, Hermenegild Pedrals i Cisternas, 761 (1880), p. 101r-107v. Capítols matrimonials de Marcel·lí Ramonet i Àngela Llavall.

¹⁴⁹ Carrer Sant Roc número 20 segons la numeració antiga, també esmentada com a "casa Vendrell".

¹⁵⁰ ACS, Ajuntament de Solsona, Impostos, A125, Repartiment del subsidi industrial i de comerç (1849-1890), 39 (1885).

¹⁵¹ ACS, Protocols Notarials, Narcís Abras i Tarrés, 775 (1888), p. 211r-212v.

¹⁵² ACS, Protocols Notarials, Narcís Abras i Tarrés, 781 (1894), p. 495-499.

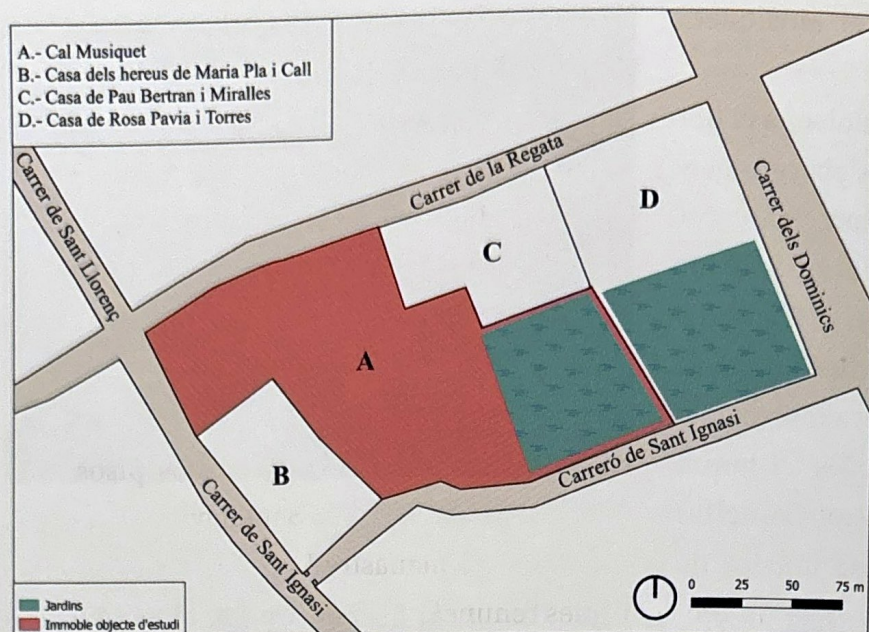

Fig.10: Aproximació a l'urbanisme de l'illa de cases objecte d'estudi el 1920 (elaboració pròpia)

Alguns dels rebuts que es conserven a l'arxiu particular de la família Ferrer-Ramonet permeten reconstruir l'activitat comercial del Musiquet: comprar peix a Barcelona,¹⁵³ bacallà sec i productes colonials als majoristes Francisco Ramón López, Frederic Badell i Roig o Salvador Banús de Barcelona, aigua mineral embotellada, articles de merceria al magatzem Coll i Albareda de la mateixa ciutat, espadenyas al magatzem d'Abili Riu de Manresa o sabó a la fàbrica Castella i Companyia de Sants.¹⁵⁴ L'any 1901 obtenia la concessió del transport de sucre de Barcelona a Solsona.¹⁵⁵

El Musiquet també tractava amb productes frescos que obtenia del Vinyet, com ara vi, aiguardents i licors. A les relacions de consums es detecta clarament com a la dècada de 1890, amb l'arribada de la fil·loxera a Solsona desapareix la producció de vi local i es passa a importar directament des de Manresa o la Segarra.¹⁵⁶ El 1902 Marcel·lí Ramonet tenia un carro de dues cavalleries per al transport i una patent comer-

cial que li permetia vendre els seus productes en un radi de 15 kilòmetres a la rodona des de la seva botiga.¹⁵⁷

A part d'aquesta incessant activitat comercial, l'enllaç amb Àngela Llavall i Bertran va suposar la concentració d'un extens patrimoni familiar format per finques rústiques i sòl urbà. Tant els lloguers com l'explotació agrícola de les terres generaven una fluctuació de rendes que els permetia viure de forma acomodada. La gestió d'aquestes propietats tendia a ser conjunta, però destaca el protagonisme d'Àngela Llavall en els afers domèstics i familiars.

Marcel·lí Ramonet heretà del seu pare les propietats de la família Ramonet, àlies Jaio, consistents en dues hectàrees de terra camp i oliveres a la partida de Sant Bartomeu, amb una cabana construïda amb baixos i un pis anomenada "Cabana del Jayo", així com la casa de cal Jaio, situada al carrer Sant Roc i assenyalada amb l'antic número 27 del carrer de la Regata.¹⁵⁸ Del seu avi matern (Josep Gatuelles) va rebre

153 APFFR, 1.32; 1.49; factures de compra de peix als magatzems Francisco Hortet i Companyia i de la viuda Alemany i Gil de Barcelona. El 1902 Hortet i Cia rebien peix congelat procedent d'Hamburg i el 1887, Alemany i Gil en rebia de fresc de Pasaia i Gijón: *La Vanguardia* [Barcelona] (2 de maig de 1887), Any VII, núm. 198, p. 11.

154 APFFR, 1.27; 1.35; 1.47; 1.54; 1.58; 1.61. Diverses factures.

155 APFFR, 1.60, Guia oficial per al transport de sucre (11 d'abril de 1901).

156 ACS, Ajuntament de Solsona, Impostos, 804, Relacions diàries de consums (1880-1907).

157 ACS, Ajuntament de Solsona, Impostos, 331, Matrícula industrial de Solsona (1902-1934).

158 APFFR, 10.04, Descripció dels béns d'Antoni Ramonet i Canal que heretà Domènec Ramonet i Franch, acta presa pel notari Josep Maria Thomasa i Franch (30 de juny de 1876).

en herència tota una casa a la Plaça de Sant Salvador que constava de baixos i tres pisos, així com la cabana dels Caputxins Vells, amb tretze quarteres de vinyes i oliveres al Camí dels Morts, i quatre quarteres de sembrat a la partida de Sant Pere Màrtir.¹⁵⁹

Àngela Llavall i Bertran va heretar la seva casa natal, cal Llavall de Solsona, que aleshores estava indicada amb el número 22 del carrer de Sant Llorenç. El seu marit va passar-ne a ser el pubill i el responsable de l'establiment comercial que hi havia, la qual cosa va fer que, a la llarga, l'immoble es passés a conèixer amb el nom de «cal Musiquet». Àngela Llavall també va rebre del seu pare dotze quarteres de terra campa, vinyes i cereal repartides per la partida de Santa Llúcia i l'antiga partida de Sant Joan, així com un hort tocant a cal Xuixa. En una d'aquestes peces de terra hi van fer construir una cabana amb baixos, un pis i un cobert, que es va batejar amb el nom de «*Cabana del Musiquet*».¹⁶⁰

A part d'això Àngela rebé de la seva mare les propietats de Freixinet, que foren venudes el 1895 pel matrimoni Ramonet-Llavall a Joan Puig i Real, pagès de Lladurs establert a cal Rabassa de Freixinet, per 480 pessetes.¹⁶¹

Marcel·lí Ramonet va engruixir el seu patrimoni l'any 1898 quan va comprar la casa, mas i heretat Castellonet de la parròquia dels Torrents, amb una superfície de 195 jornals que incloïa la capella de Sant Joan de Castellonet i limitava a orient amb el Riu Cardener.¹⁶² Una propietat força gran que el Musiquet va comprar per po-

der extreure'n lliurement carbó vegetal. El 1902 Marcel·lí Ramonet la va revendre a Domènec Call i Riu, carboner de Navès.¹⁶³

Paral·lelament, la bona situació econòmica de què gaudien Marcel·lí i Àngela els va permetre ampliar la casa de cal Musiquet tot adquirint i annexionant les finques contigües de la mateixa illa de cases. L'any 1904 van comprar a les germanes Margarida i Magdalena Vilà, monges josefines, una casa de dos pisos que treia façana al carreró de Sant Ignasi,¹⁶⁴ després que el seu germanastre Josep Vilà i Solanelles hagués renunciat a l'herència per ingressar a la comunitat agustiniana del Reial Monestir de San Lorenzo del Escorial.¹⁶⁵ El 1912 Àngela Llavall va comprar un pati que fou de Casamartina de Riner als marmessors de Manel Anglès, àlies Tarines, i els nous propietaris van convertir-lo en el jardí de cal Musiquet.

Un incendi a Solsona

Marcel·lí Ramonet encara era propietari d'un altre magatzem situat a la Travessia de Sant Llorenç, on desava el carbó i altres mercaderies. Aquest edifici fou devastat per un incendi que es va declarar passades les deu de la nit del dia 27 de desembre de 1891.¹⁶⁶ Marcel·lí Ramonet i el seu ajudant Llorenç Guitart i Cots van acudir al magatzem per preparar un viatge quan els va sorprendre la forta claror que provenia de l'interior d'una pila de carbó. Una brasa mal apagada de la cuïta hauria encès la pila, i en el moment d'obrir la porta del magatzem aquesta va esclatar en flames. L'incendi es va descontro-

159 APFFR, 10.29, Inventari dels béns de Marcel·lí Ramonet de mans del notari Josep de Temple i Klein (19 d'octubre de 1889).

160 APFFR, 11.04, Inventari dels béns d'Àngela Llavall i Bertran feta pel notari Gabriel Faura i Marquet a Barcelona (17 de juliol de 1918).

161 ACS, Protocols Notarials, Narcís Abras i Tarrés, 782 (1895), p. 335r-336v.

162 ACS, Protocols Notarials, Narcís Abras i Tarrés, 785 (1898), p. 499r-500v.

163 ACS, Protocols Notarials, Narcís Abras i Tarrés, 789 (1902), p. 665r.

164 APFFR, 11.09, Relació de la venda d'una casa al carreró de Sant Ignasi, s.d.

165 APFFR, 11.11, Escripura de renúncia de béns feta per Baldomero Castedo Núñez notari de Madrid (24 de setembre de 1892).

166 ADS, Arxiu Jutjat d'Instrucció de Solsona, causa núm. 3.643, a instància del jutge Vicenç Martí de Temple i Klein i de l'actuari Antoni Ceriola.

lar totalment quan es va encendre l'alfals que hi havia guardat al nivell superior de l'edifici.

La ràpida mobilització dels veïns en sentir el pregó i el senyal de foc van aconseguir controlar l'incendi abans que s'estengués per les cases circumdants. Les parets del magatzem eren molt gruixudes i no es van esquerdar, però la teulada es va obrir. Es va treure la bomba municipal i es va posicionar davant la façana del magatzem. S'alimentava de l'aigua que una cadena de veïns portava amb galledes des de la claveguera de l'Escorxador, a la Regata. Més llarga era la cadena d'una altra bomba particular que es va situar en una terrassa del carrer Sant Llorenç, i que mitjançant una mànega atacava les flames de la teulada amb aigua de la Font de l'Església.

Bombes a part, el mètode d'extinció dels incendis era extremadament rudimentari i perillós; els mestres de cases i fusters de la ciutat s'enfilaven a les cases i a cops de mall i destrals desfeien les teulades i enderrocaven envans per aïllar i deixar sense combustible el foc. A l'incendi del magatzem del Musiquet, va destacar la gallardia del mestre de cases Ramon Coromines i Soler,¹⁶⁷ que fou reconegut per l'Ajuntament. Aleshores a Cal Musiquet hi vivia de lloguer el capatàs de la carretera de Manresa a Bassella, qui tenia guardades en aquest magatzem unes eines que es van cremar.

Arran d'una falsa denúncia de Joan Mateu i Moreta, àlies l'Enveja, insinuant la possible intencionalitat de l'incendi, es va iniciar un "auto judicial" que va requerir un peritatge de l'edifici sinistrat i dels desperfectes materials per part d'alguns solsonins.¹⁶⁸ Les investigacions realitzades van concloure que l'incendi

havia estat totalment fortuït, i Marcel·lí Ramonet va quedar exempt de possibles penes i càrrecs.

Política i societat en temps del Musiquet

La solvència en els negocis i la gestió de les propietats familiars van situar a Marcel·lí Ramonet entre els quaranta principals contribuents de Solsona,¹⁶⁹ juntament amb els grans hisendats, els professionals liberals, funcionaris i les autoritats competents de la ciutat. Una posició preeminent dins del teixit social solsoní que, seguint el sistema censatari de l'època, l'obligava a prendre part activa en els afers públics de la ciutat i a formar part dels òrgans de govern municipals.

En el context del règim de la Restauració, d'entre els contribuents sorgien escollits en sufragi universal masculí els regidors que formarien part dels consistoris municipals per espai de dos anys. Per contra, el càrrec d'alcalde o de president de la corporació municipal era nomenat des del Ministeri de Governació a través dels Governadors Civils de cada província. Una mecànica molt susceptible a les rivalitats pròpies dels grans agents econòmics d'una població i als antagonismes entre cultures polítiques del moment. El resultat solia ser l'alternança i la inestabilitat en els càrrecs i competències municipals.

Marcel·lí Ramonet fou escollit regidor de l'Ajuntament de Solsona el juliol de 1909, i va passar a formar part del consistori ocupant el càrrec de segon tinent d'alcalde i cap de la comissió municipal d'hisenda.¹⁷⁰ El novembre d'aquell mateix any el Musiquet rebia un telegrama del Governador de la Província de Lleida

167 "Desde Solsona", *La Publicidad. Diario ilustrado, político, de anuncios, avisos, y noticias* [Barcelona] (1 de gener de 1892), Any XV, núm. 4580, p. 2.

168 ADS, *Ibidem*: L'avaluació tècnica de danys estructurals va recaure sobre els mestres de cases Florenci Mosella i Jas, i Ramon Coromines i Soler. També hi van intervenir els fusters Pere Casserras i Antoni Rafart, el carreter Ramon Solé i el manyà Josep Sarri (per avaluar les eines). Les pèrdues materials en concepte de carbó, alforges, llenya i alfals foren estimades per Manel Anglès i Vicens, àlies "Tarines", i Isidre Guitart i Sort, àlies "Galtanegra".

169 ACS, Ajuntament Solsona, Acció i òrgans de govern, 1734, Llibre d'actes de l'Ajuntament (1908-1909), p. 22. Relació de contribuents.

170 ACS, Ajuntament de Solsona, Acció i òrgans de govern, 1734, Llibre d'actes de l'Ajuntament (1908-1909).

nomenant-lo alcalde de Solsona en substitució de l'advocat Estanislau Ramonet i Montanyà,¹⁷¹ fill de cal Toncano. Així començà un mandat que va durar fins el juliol de 1913,¹⁷² coincidint amb un moment clau de la història recent de Solsona. Un període de fortes transformacions socials i econòmiques, però sobretot de modernització i obertura de la ciutat.

L'acció de govern del Musiquet es va orientar, principalment, entorn a la programació d'obres públiques per corregir la configuració antiga de la ciutat. De l'acció urbanística efectuada en destaca la restauració del Cambril del Claustre de Solsona "*por el mal efecto que produce su estado actual*" (1910),¹⁷³ l'enderrocament definitiu del cementiri vell i l'eixamplament de la Plaça de les Moreres, on hi havia l'abocador municipal (1912), la preservació del dret de pas en camins del Vinyet, la fixació d'un reglament sobre circulació de trànsit rodat, el tancament de patis i solars buits o la reforma de l'escorxador municipal i de les escoles públiques.

Es van desmantellar els burots de la Plaça del Pont i de la Plaça de l'Hospital i es vengueren els materials a particulars. El 1913 es van desmuntar les portes de fusta dels portals de la ciutat. La fusta del Portal del Travesset es va aprofitar per fer les portes de l'Ajuntament del carrer Sant Pau. També es va actuar a la Plaça de la Catedral, anivellant-ne el paviment. Es van arrencar dues moreres que hi havia plantades i se'n van plantar dues de noves.¹⁷⁴

En aquesta política urbanística també s'hi barrejava una imperiosa necessitat de millorar les condicions sanitàries de la ciutat. Arran d'un

Nínxol de Marcel·lí Ramonet i Àngela Llavall al cementiri de Solsona. Foto: Nil Boix

episodi generalitzat d'herpes labial, l'any 1910 la Junta de Sanitat del Districte de Solsona, encapçalada pels metges Pere Muixí, Antoni Majó i Joan Pellicer, va presentar a l'Ajuntament un informe mèdic on es vinculava el mal estat del sistema d'abastiment d'aigua de la ciutat amb les malalties infeccioses.¹⁷⁵ Paral·lelament corria el rumor que les tales de fusta que feia la "Compañía Valenciana de Maderas" a Lladurs havia fet malbé la mina d'aigua i les canalitzacions del Pont de la Frau.

En aquest context, l'Ajuntament es va comprometre a sufragar medicaments per als "*pobres de solemnitat*", i es van prohibir els estancaments d'aigües residuals, femers i estabulacions pestilents de dins de la ciutat. Es va ordenar refer el safareig dels Tints perquè només s'hi pogués rentar la roba dels malalts. També es va colgar de terra i pavimentar el Vall Calent amb prohibició expressa de transitar-hi amb vehicles pesats o abocar-hi residus (1911). Però

¹⁷¹ ACS, *Ibidem*, p. 46r.

¹⁷² Jordi TASIES PLANAS. "Alcaldes de la ciutat de Solsona (1815-1994)", *Solsona, 400 d'Història*. Solsona: Ajuntament de Solsona, 1994, p. 382.

¹⁷³ ACS, Ajuntament de Solsona, Acció i òrgans de govern, 1735, Llibre d'actes (gener 1910- octubre de 1910), p. 3r.

¹⁷⁴ ACS, Ajuntament de Solsona, Acció i òrgans de govern, 1738, Llibre d'actes (1912-1913).

¹⁷⁵ ACS, Ajuntament de Solsona, Acció i òrgans de govern, 1735, Llibre d'actes (gener 1910- octubre de 1910), p. 21r-21v: "*que desde hace tiempo los facultativos de esta Ciudad vienen notando que las enfermedades principalmente las del Tubo Digestivo, tienen un carácter más duradero que antes y que son mas numerosos los casos; que se sabe y observa muy a menudo que las aguas de las Fuentes vienen muy sucias, que ésto depende que la cañería actual está en pésimas condiciones, ya que en ella existent muchos desperfectes, de tal modo que á la más mínima lluvia, hay filtraciones de arena y otras sustancias nocivas.*"

la principal acció sanitària passava per refer la xarxa d'aigua de boca i el sistema de clavegueram, substituint les antigues canalitzacions de pedra i ceràmica per tubs de ferro. Un costós projecte que ja s'havia iniciat el 1905 però que no havia reeixit.¹⁷⁶

Per aquesta nova empresa es va crear una societat anònima amb participació pública, que va permetre fer front als elevats costos de l'operació. El dia 11 de juliol de 1910, després de mesos de negociacions, l'Ajuntament va adquirir una partida de tubs tipus "*enganche y cordón*" a la Sociedad Anónima Aurrerá de Bilbao, amb un cost inicial de 45.126 pessetes. Aquests conductes es van portar amb vaixell des de la capital basca fins a Barcelona, i d'allà amb tren fins a Manresa, des d'on foren traguats amb diligència fins a Solsona.¹⁷⁷ A l'agost d'aquell mateix any va arribar a Solsona el lampista lleidatà Enrique Vilagelín per soldar els tubs.

Però l'urbanisme de Solsona no era l'únic obstacle que impedia la modernització de la ciutat. Amb una infraestructura viària deficitària, Solsona quedava físicament aïllada dels nodes econòmics, demogràfics i culturals de Catalunya. Tot i que el febrer de l'any 1909 s'havia inaugurat el primer servei de cotxes de línia entre Manresa i Solsona,¹⁷⁸ les carreteres i comunicacions estaven en mal estat i no arribaven a la majoria de nuclis o municipis circumdants. En aquest sentit l'Ajuntament d'aquells anys va batallar perquè es finalitzés el tram de la carretera de Bassella fins a Solsona i es pro-

longués en direcció Sanaüja i la Seu d'Urgell, una campanya que va comptar amb el suport del diputat provincial Pere Milà i Camps i que, posteriorment, hi va donar suport la Mancomunitat de Catalunya.¹⁷⁹

Tanmateix, durant la legislatura del Musquet cal situar-hi l'eclosió de marcades enemistats i tensions entre faccions de la societat solsonina, que donarien pas a una de les etapes més conflictives de la política local.¹⁸⁰ Els diferents criteris relatius a l'electrificació de la ciutat van generar rivalitats entre els dos principals productors de llum (Josep Reig i Padullés, i Josep Moles i Milà). A conseqüència d'això, els grans contribuents es van alinear en dos bàndols oposats que pugnaven pel control del govern municipal.¹⁸¹

Els partidaris del Reig (també dits de la Gruta) vetllaven pels interessos de l'oligarquia urbana, mentre que aquells que donaven suport al Moles defensaven l'obertura de la ciutat a la riquesa emergent i les inversions de capital exterior. Dues faccions que també s'assentaven en l'ideari dels partits dinàstics (Liberal i Conservador), malgrat compartissin un rerefons catalanista. Aquesta polarització de l'esfera pública troba una certa correspondència amb el clima polític que es vivia a escala estatal, especialment amb la irrupció del "regeneracionismo". Aquest corrent polític de caire conservador propugnava la modernització del país mitjançant una ampliació i renovació de la classe dirigent per acabar amb el caciquisme endèmic del sistema

176 Ramon PLANES I ALBETS. "L'abastament d'aigua al Solsonès: notes per a una perspectiva històrica", *Mancomunitat d'aigües del Solsonès, 10 anys*. Solsona: Mancomunitat d'aigües del Solsonès, 1991, p. 9-10.

177 ACS, *Ibidem*, p. 33v-35v.

178 Jaume TARRÉS I PUJOL. "La inauguració de la Hispano-Manresana, 2-2-1909", *Revista Cartòfila* (desembre de 2008), Any XXV, núm. 28.

179 Jordi TORNER I PLANELL. "L'acció de la Mancomunitat. El cas del Solsonès". *La sobirania de Catalunya al llarg de la història*. XIII Seminari d'Història. Solsona: Consell Cultural Francesc Ribalta, 2016, p. 55-71.

180 Albert MUNTADA I MOSELLA. *Els cops amagats de la nostra història política (1890-Solsona-1990)*. Solsona: STUDIS 2, 1990, p. 47-78.

181 Montse CREUS I VANTOLRA. "Vida política a Solsona des de principi de segle fins a la Segona República", *Solsona, 400 d'Història*. Solsona: Ajuntament de Solsona, 1994, p. 229-237.

de la Restauració, però aplicant doctrines de caire populista, autàrquic i nacionalista.¹⁸² Un retrat ideològic molt proper al bàndol "molista" de Solsona.

Marcel·lí Ramonet era una de les cares visibles del Partit Liberal-Fusionista a Solsona i la seva condició social i familiar reforçava la pertinença a la facció de la Gruta, tot i encarnar un perfil molt més moderat i adoptar un posicionament neutral quan hi havia enfrontaments interns a l'Ajuntament. A partir de l'any 1913 els problemes de salut l'apartaren de les responsabilitats polítiques i el juliol d'aquell any va dimitir com a alcalde seguint el consell dels metges, tot i que va continuar com a regidor fins l'any 1916.¹⁸³ L'alcaldia recaigué en el prom hom Ramon Boix i Vicens, que va presidir una legislatura polèmica marcada pel creixent to de les hostilitats entre faccions. La inoperància de l'alcalde, designat per reial ordre i no per sufragi, era fortament criticada.¹⁸⁴

La batalla dialèctica que protagonitzaven els mitjans de premsa de cada bàndol també esquitxà Marcel·lí Ramonet. El periòdic *Lacetania* valorava positivament la seva acció infraestructural però criticava la doble moral del seu exercici. Sota el pseudònim de "Lacetà", un redactor denunciava l'arbitrarietat de l'actuació municipal i les manipulacions partidistes, i li retreia a Marcel·lí Ramonet que no fos tan primmirat amb l'ocupació de l'espai públic que ocasionava la seva pròpia botiga:¹⁸⁵

"Qui ens dona una mica de llum, encara que de teies mullades, és el regidor Sr. Marcelino

Ramonet, zelós vetllador dels furs de l'alcaldia [...] Però, Don Marcelino, com és que no denuncia a tothom per igual? [...] ¿Com és que no denuncia l'establiment del carrer de Sant Ignasi, núm. 22, que tan sovint posa bancs, gaviols, mostruaris de grans i altres coses fora de la porta de sa casa, en la via pública? [...] Ja ho veu quan l'estimen, Sr. Ramonet: vostè ha presentat la denuncia i ells no l'han cursada. Quins companys que té! El fiquen al fang i no l'en trauen. ¿Què no ho veu quins papers més ridícols?"

De cal Musiquet a cal Llauner

El matrimoni format per Marcel·lí Ramonet i Àngela Llavall va tenir quatre filles, i totes elles es van casar amb personatges vinculats amb la medicina, qui sap si pels problemes de salut que durant anys va arrossegar el Musiquet. El 1887 havien tingut un fill que va ser batejat amb el nom de l'avi patern (Domènec), però va morir als set mesos.¹⁸⁶ Les quatre filles foren:

-Carme Ramonet i Llavall (1884-1944) es va casar l'any 1910 amb el metge Joan Ferrer i Prat (1881-1930) natural de Saldes. El matrimoni estava instal·lat a Barcelona, però pujaven molt sovint a estiu a cal Musiquet. Fins i tot se'n feien ressò els diaris.¹⁸⁷ L'any 1930, durant una d'aquestes estades, Joan Ferrer va emmalaltir i va morir al cap de poques setmanes.¹⁸⁸ Joan Ferrer i Carme Ramonet van tenir només una filla, Maria dels Àngels (1916-1990), que es va casar amb el metge Ramon Àngel i Aymerich de Barcelona, amb qui va tenir cinc fills: Carme, Joan, Àngels, Claustre i Montserrat.

¹⁸² Jose ANDRÉS-GALLEGO. *Un 98 distinto (restauración, desastre, regeneracionismo)*. Madrid: Encuentro, 1998.

¹⁸³ ACS, Ajuntament de Solsona, Acció i òrgans de govern, 1740, Llibre d'actes (1914-1915), p. 25v.

¹⁸⁴ Ovidi COBACHO I CLOSA, *En plen air. Tomàs Boix, la pintura com a passió (1886-1951)*. Solsona: Museu de Solsona, p. 34-41.

¹⁸⁵ *Lacetania: publicació quinzenal regionalista* [Solsona] (18 de maig de 1915), Any II, núm. 31, p. 2.

¹⁸⁶ ADS, Solsona, 44 bis, Llibre de defuncions d'albats (1881-1924), p. 18.

¹⁸⁷ *La Vanguardia* [Barcelona] (25 d'agost de 1929) Any 48è, núm. 20.439, p. 30. "Se halla veraneando en esta población, con su distinguida familia, el médico de Barcelona doctor don Juan Ferrer y Prat."

¹⁸⁸ *La Vanguardia* [Barcelona] (4 de maig de 1930), Any 49è, núm. 20.654, p. 37.

Marcel·lí Ramonet i Àngela Llavall amb les seves filles (APFFR)

-Emília Ramonet i Llavall (n.1889) es va casar amb el metge tarragoní Josep Güell i Filella, soci de la Mutual Mèdica de Catalunya, quan aquest estava destinat a Síria. Se'n van anar a viure a Tarragona.

-Anita Ramonet i Llavall (n.1892) l'any 1920 es va casar amb Eduard Montanyà i Pradera, metge d'Organyà.¹⁸⁹ El 1915 Eudard Montanyà era metge interí del Sanatori Català de Santa Maria d'Olost i el 1920 era forense del Jutjat de Primera Instància de Solsona. Als anys 30 fou destinat a la Pobla de Segur. Després de la Guerra Civil es van traslladar a Andalusia. El seu fill, José María Montañá Ramonet (1924-2017) fou un destacat metge i humanista sevillà.¹⁹⁰

-Rossenda Ramonet i Llavall (1895-1957) es va casar a la Puríssima Concepció de Barcelona el 1922 amb Rossend Sarri i Muntada,¹⁹¹ farmacèutic de Solsona. Rossend va regentar la "Farmàcia de Baix" des que la va rebre en traspàs del seu mentor, el farmacèutic i prohom solsoní Ramon Vilà i Barniol (1846-1927). Amb nou propietari, la farmàcia es va traslladar del carrer Sant Miquel número 4 als baixos de cal Fabra de la Plaça Major. El seu únic fill comú, Josep Sarri i Ramonet (1924-1946) va morir als 22 anys de tuberculosi.

Àngela Llavall i Bertran, mestressa de cal Musiquet, morí sobtadament d'un atac de cor el dia 26 de febrer de 1918. "*L'acte del sepeli*

189 *La Veu de Catalunya*, any 30, núm. 7572, (19 juny 1920) Ed. Matí, p. 2.

190 *Diario de Sevilla* [en línia] (2 d'agost de 2017). https://www.diariodesevilla.es/sevilla/Fallece-Montana-miembro-Academia-Medicina_0_1159684585.html [consulta: 1 de setembre de 2022].

191 *La Vanguardia* [Barcelona] (17 de desembre de 1922) Any XLI, núm. 18.361, p. 16.

fou molt concorregut, palesant les moltes simpaties de que gosava la finada".¹⁹² Després de la mort de la seva muller, l'emancipació de les seves filles i l'agreujament de la malaltia, Marcel·lí Ramonet va prendre la decisió de tancar la botiga d'ultramarins l'any 1919,¹⁹³ un fet que posà punt i final a la dilatada trajectòria comercial d'aquesta família. Marcel·lí Ramonet, el Musiquet, va morir a Solsona la nit del dia 9 de juliol de 1920.¹⁹⁴ Tant ell com Àngela Llavall foren soterrats al mateix nínxol del cementiri municipal. La casa de cal Musiquet la va heretar la filla primogènita, Carme Ramonet i Llavall.

L'any 1924, al local dels baixos de Cal Musiquet s'hi va crear un nou establiment comercial dedicat a la venda de comestibles aprofitant l'antiga botiga. El propietari d'aquest negoci era un matrimoni procedent de Sùria, format per Pasqual Massana i Rovira, fill de cal Massana de Pinós, i la seva esposa Ramona Anyé i Manovellas, de Prats de Rei. Els nous llogaters també tenien un carro de dues cavalleries pel transport de mercaderies i una patent de circulació. El 1929 van adquirir un camió Chevrolet amb matrícula B-26.622,¹⁹⁵ un dels primers automòbils d'aquesta tipologia que van circular per Solsona.

L'any 1930 aquest establiment es va traslladar als baixos del carrer Sant Llorenç número 33, la cantonada oposada a Cal Musiquet, creuant la cruïlla que es forma amb el carrer de la Regata.¹⁹⁶ Tot i la nova ubicació de la botiga, en va manllevar el nom de "cal Musiquet". L'establiment seria regentat per Eloi Massana i Anyé, fill dels primers propietaris,¹⁹⁷ fins a la dècada de 1990.

Carme Ramonet i Joan Ferrer amb la seva filla Maria dels Angels (APFFR)

Des de l'any 1930 el nou ocupant del local de l'edifici de Cal Musiquet fou el calderer Pere Obiols i Nequi, que fins la dècada de 1950 va compartir l'espai amb una barberia, coneguda amb el nom de cal Mascó. En aquest local hi havia botiga, un taller i pis. Degut a la dedicació laboral dels Obiols, que també feien de lampistes, aquesta part de l'edifici es va passar a conèixer com a "Cal Llauner", casa on actualment encara resideix la família.¹⁹⁸

Amb aquest darrer apunt es completa un recorregut per la trajectòria de cal Musiquet fins els nostres dies. L'evolució intrínseca d'aquest edifici, els canvis en l'urbanisme, així com el successiu relleu entre les famílies de propietaris, esdevenen marcadors de les tendències socioeconòmiques que s'han succeït en aquesta

¹⁹² *Lacetania: publicació quinzenal regionalista* [Solsona] (4 de març de 1918), Any Vè, núm. 104, p. 4.

¹⁹³ ACS, Ajuntament de Solsona, Impostos, 331, Matrícula industrial de Solsona (1902-1934).

¹⁹⁴ ADS, Solsona, 42, Llibre d'òbits (1899-1924), p. 759v.

¹⁹⁵ ACS, *Íbidem*.

¹⁹⁶ Albert COLELL I RIU. "Comerç d'ahir, comerç per al demà", Programa de la Festa Major de Solsona 2022, s.p.

¹⁹⁷ ADS, Solsona, 51, Llibre de baptismes (1920-1926), p. 172v. Eloi Massana nasqué el dia 21 de novembre de 1924.

¹⁹⁸ Josep CAELLES I SUBIRANA; Josep Maria BORÉS. "Cal Llauner", *Celso* [Solsona] (23 d'agost de 2019), núm. 1.145, p. 26-27.

ciutat durant tres-cents anys. D'aquesta manera, l'espai urbà se'ns presenta clarament com un palimpsest, un espai viu on és identificable la superposició de vivències personals i col·lectives, on el passat conviu amb el present.

Addenda: Rosa Llavall i Molins, una promotora barcelonina

Joan Llavall i Molins és un dels principals protagonistes de la història de cal Musiquet. Fundador d'un patrimoni familiar i emprenedor comerciant, el seu perfil pot ser valuós per entendre el sorgiment de les elits econòmiques a les capitals rurals decimonòniques. L'activitat comercial, però, va dur altres membres de la seva família a experimentar un ascens social que va transcendir el Solsonès.

El seu germà, Antoni Llavall i Molins (†1889),¹⁹⁹ vivia al carrer de Sant Antoni de la vila de Gràcia i es va casar amb Lluïsa Sucrana i Cassà, de Cassà de la Selva,²⁰⁰ amb qui va tenir una única filla (Emília) que es va casar amb el metge Magí Barba i Balanzó, germà del músic Anselm Barba, de l'arquitecte Joan Barba i de l'escultor Jaume Barba. També vivia a Barcelona Anna Llavall i Molins (1817-1895),²⁰¹ viuda d'Andreu Vert i Cònsul, amb qui va tenir una filla, Dolors Vert i Llavall, casada amb l'arquitecte Joan Verdaguer i Barau.²⁰²

Rosa Llavall i Molins (1826-1892) era una altra barcelonina d'adopció, que es va casar el 1849 amb Josep Sagarra i Arabitg (1795-1854), un adinerat comerciant de Barcelona amb qui

es portava bastants anys.²⁰³ Vivien al carrer de la Mercè de Barcelona fins que Josep Sagarra va morir.²⁰⁴ El 1857 Rosa es va casar en segones núpcies amb Josep Cerdà i Soler (1816-1878),²⁰⁵ un comerciant i hisendat barceloní, reconegut per ser un dels primers promotors de l'Eixample de Barcelona.

Josep Cerdà era un dels catorze membres de la Junta Consultiva de la societat comanditària "*Fomento del Ensanche de Barcelona*" encapçalada pel seu director facultatiu, l'enginyer Ildefons Cerdà i Sunyer,²⁰⁶ que el 1859 havia publicat el seu projecte de creixement urbanístic planificat de la ciutat. Aquesta empresa, integrada pels principals hisendats del Pla de Barcelona, s'encarregà de l'adquisició de solars i la seva posterior parcel·lació, edificació o revenda a nous propietaris.

El 1861 Josep Cerdà va adquirir per tres mil duros una finca de 10.780 m² situada al cor del Pla de Barcelona, més concretament al paratge de l'antic Convent de Caputxins del Montcalvari de Gràcia i travessada per un dels camins que unien Barcelona amb Gràcia, anomenat dels "*Capuchinos Viejos*".²⁰⁷ Una finca que seguint la planificació d'Ildefons Cerdà, integrava la intersecció dels carrers "LL" i "31", que posteriorment es van passar a dir Consell de Cent i Roger de Llúria. Per tant, la parcel·la englobava quatre futurs xamfrans i gaudia d'una situació estratègicament immillorable per la seva proximitat respecte els "*Campos Elíseos*" del Passeig

199 *El Diluvio: diariopolítico de avisos, noticias y decretos* [Madrid] (2 de març de 1889), núm. 61, edició de tarda, p. 6. Esquela d'Antoni Llavall i Molins.

200 Arxiu Diocesà de Girona (ADG), Sant Martí de Cassà de la Selva, B9, "*Libro de Bautismos de la Iglesia parroquial de San Martín de la villa de Cassà de la Selva*", (1830-1844), p. 286r. Va néixer el 20 de desembre de 1843.

201 Registre Civil de Barcelona, *Registro de Defunciones 1894-1897*, p. 943; *El Noticiero Universal: diario independiente de noticias, avisos y anuncios* [Madrid] (17 de gener de 1895), Any 8, núm. 4582, p. 1. Esquela d'Anna Llavall i Molins.

202 *La Vanguardia: Diario independiente* [Barcelona] (9 d'agost de 1896), Any 16, núm. 4763, p. 2.

203 Registre Civil de Barcelona, *Registro de Matrimonios 1845-1849*, Llibre 5, núm. 263.

204 *Diario de Barcelona* [Barcelona] (15 de març de 1854), any 1854, núm. 74, p. 13.

205 Registre Civil de Barcelona, Índice de defunciones 1878. Registro de varones, núm. 6807. Josep Cerdà era fill d'Antoni i Maria de Barcelona, i va morir d'un coàgul als pulmons el dia 8 de novembre de 1878.

206 *La Corona: Periódico Liberal* [Barcelona] (2 de juny de 1863), Any 10, núm. 236, p. 4.

207 Arxiu Municipal Contemporani de Barcelona (AMCB), Ajuntament de Barcelona, Urbanisme i Obres, Llicències d'obres majors (Q127), Expedient núm. Fo-1234-C: Permís a Josep Cerdà per a construir unes cases a les illes entre el Consell de Cent i Roger de Llúria, 31 de desembre de 1862.

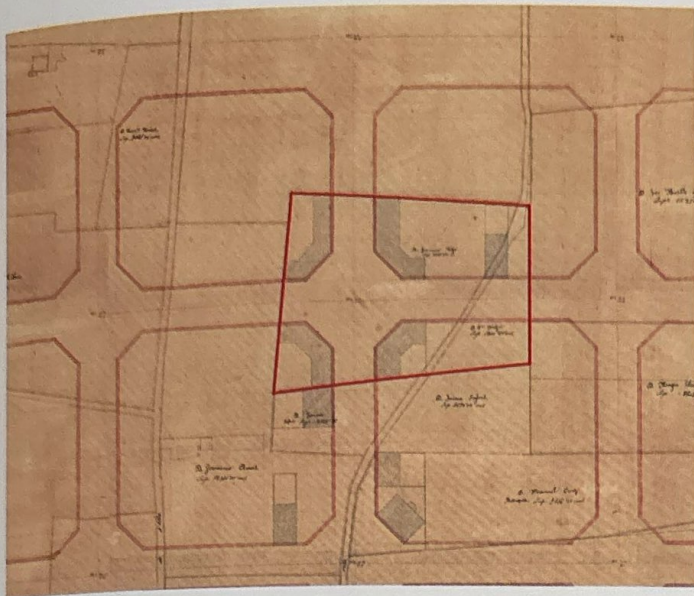

Fig.14: Plànol de l'Eixample de Barcelona de la dècada de 1870 on s'aprecia el solar, ja edificat, de Josep Cerdà i Rosa Llavall. També s'aprecia la Font de Jesús, el camí dels Caputxins Vells i el Torrent de l'Olla. Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona – AHCB3-254/5D18

de Gràcia i de la Font de Jesús, que reunia les aigües procedents de les fonts de Vallcarca i de la Mina de Montcada, i les canalitzava fins al Repartidor de Canaletes, situat al Portal de Sant Sever.²⁰⁸

El 1862 va començar la construcció de quatre edificis, obra de l'arquitecte Antoni Valls i Galí (1798-1877).²⁰⁹ L'espai corresponent a la cruïlla es va passar a conèixer amb el nom de "Plaça Cerdà" i, per extensió, les cases esmentades també se les va batejar com a "Cases Cerdà". Durant els anys 70 del segle XX (després que s'enderroqués una de les cases) una investigació de Cèlia Cañellas i Rosa Toran va esbrinar que el topònim es devia al promotor Josep Cerdà i no pas a l'enginyer Ildefons Cerdà, com es pensava.²¹⁰ En un intent de salvar el patrimoni, el Col·legi d'Arquitectes va certificar que les "Cases Cerdà" foren els primers edificis de la ciutat fets seguint el Pla Cerdà,²¹¹ és a dir, els primers edificis de l'Eixample de Barcelona.²¹²

El que podem afegir des del present estudi és que el capital que va permetre que Josep Cerdà adquirís els solars i edificués quatre immobles el va proporcionar íntegrament la seva muller, Rosa Llavall i Molins, qui li va deixar en pres-timoni 20.000 duros. De fet, en casar-se, Rosa Llavall i Josep Cerdà havien formalitzat una "*sociedad de ganancias*" que posava en comú tots els béns i guanys particulars. Però com que Josep Cerdà no podia liquidar la quantitat de diners sobre esmentada, va haver de consignar a mode de pagament tres de les quatre cases a la seva muller l'any 1866, que va passar a ser-ne la propietària i perceptora dels lloguers dels vint-i-set arrendataris que ja hi havia establerts.²¹³ Tot i que Josep Cerdà es va reservar la casa del xamfrà est (Consell de Cent 342), es va acabar veient obligat a vendre-la als seus creditors. El 4 de setembre de 1891, Rosa Llavall,²¹⁴ va morir de broncopneumònia i va deixar totes les seves

208 Manel GUÀRDIA (editor). *La revolució de l'aigua a Barcelona. De la ciutat preindustrial a la metròpoli moderna, 1867-1967*. Barcelona: Museu d'Història de Barcelona, 2011, p. 43.

209 Elena MORAL; Cynthia EMMI. *Las Casas Cerdà. Consell de Cent 340* [en línia]. Blog de Wordpress, 2016. <https://conselldecent340.wordpress.com/category/josep-cerda/> [consulta: 1 de setembre de 2022].

210 *Cuadernos de arquitectura y urbanismo* [Barcelona] (1975), núm. 106, p. 34-39.

211 Albert WINTERHALDER. *La Vanguardia. Vivir en Barcelona* [Barcelona] (25 de març de 2003), p. 1-3.

212 Joan BASSEGODA NONELL. *La Vanguardia* [Barcelona] (26 de juliol de 1977), Any 96, núm. 34.562, p. 19.

213 APFFR, 13.02, Acta de consignació dels béns de Josep Cerdà a favor de Rosa Llavall en poder del notari de Barcelona Josep Sayrols i Montes (18 de desembre de 1866).

214 Registre Civil de Barcelona, *Registro de Defunciones 1890-1893*, p. 1024, núm. 6439.

propietats, tres plomes d'aigua i un panteó al cementiri del Poblenou a repartir entre la seva única germana viva (Anna Llavall) i dues nebes (Emília Llavall i Sucrana, Àngela Llavall i Bertran). L'agost de 1892 les tres hereves van prendre possessió dels béns, malgrat l'oposició inicial dels successors de Josep Cerdà.²¹⁵

El març de 1893 es va fer una partició de les propietats.²¹⁶ Emília Llavall es va quedar la casa del xamfrà nord (Consell de Cent 371) que encara estava a mig construir. A Anna Llavall i Molins li va pertocar la casa del xamfrà oest (Consell de Cent 369), que s'anomenava "*casa de las Aguas*" perquè en aquesta illa la "*Sociedad de Crédito y Fomento de Barcelona*" hi havia obert un pou per a l'abastiment d'aigües.

Àngela Llavall i Bertran va rebre en herència la casa del xamfrà sud (Consell de Cent 340), batejada amb el nom de "*casa de las Hermanitas*" pel fet que les primeres inquilines foren una comunitat de Germanetes dels Pobres, que hi van fer estada entre 1863 i 1866 a l'espera d'un nou convent a Barcelona. De fet, la capella que hi havia en aquest edifici va servir provisionalment de primera parròquia de l'Eixample fins que no es va construir l'església de la Concepció.²¹⁷

Vista actual de la "*casa de las Hermanitas*" al carrer Consell de Cent 340. Foto: Nil Boix

Àngela Llavall i Marcel·lí Ramonet no residiren habitualment a Barcelona, tot i que hi passaven temporades per rebre-hi tractament mèdic. Per contra, quan Carme Ramonet i Llavall es va casar amb Joan Ferrer i Prat, es van instal·lar en aquesta casa del carrer Consell de Cent, on va néixer la seva única filla. La casa de Barcelona fou propietat de la família Ferrer-Ramonet fins l'any 1948, quan es va vendre a la Fundació Concepció Rabell i Cibils,²¹⁸ i, entre d'altres usos, va passar a acollir el fons documental d'importants projectes etnogràfics com l'Estudi de la Masia Catalana o l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya.

215 APFFR, 13.01, "*División y adjudicación de los bienes que fueron de Doña Rosa Llavall y Molins*", acta presa per Agustín Muñoz i Pérez (30 d'agost de 1892).

216 APFFR, 13.09, Conveni entre les hereves de Rosa Llavall i Molins, acta presa per Agustín Muñoz i Pérez (10 de març de 1893).

217 Elena MORAL; Cynthia EMMI. *Las Casas Cerdà. Consell de Cent 340* [en línia]. Blog de Wordpress, 2016. <https://conselldecent340.wordpress.com/category/josep-cerda/> [consulta: 1 de setembre de 2022].

218 APFFR, 14.02, Escripura de compravenda, acta presa pel notari Ramon Maria Roca i Sastre (4 de maig de 1948).